

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 3.

ÅREN

1866—1870.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Kopparbergs läns *gränser* hafva under de år, som utgöra föremål för denna berättelse, icke undergått förändring. Till följd af den afsöndring från Äppelbo socken till Vermland, hvilken i berättelsen för åren 1861—1865 omnämndes såsom fullständig afslutad och den deri jemväl uppgifna provisionela afsöndringen från Orsa socken till Los socken i Gefleborgs län, hvaraf det fullständiga afslutandet ännu är beroende på det i Orsa socken under behandling varande allmänna storskifte, kan med tillämpning af hvad derom förut varit antaget länets *område* numera anses utgöra omkring 282 qvadratmil.

I *ecklesiastiskt hänseende* är länet, sedan under ifrågavarande tidrymd Transtrands och Silfbergets kapellförsamlingar blifvit till egna pastorat afsöndrade från vederbörande moderförsamlingar, Lima och Stora Tuna, indeladt i 44 kyrkosocknar med deraf bildade 43 pastorat; men föreskrifterna, att Boda kapellförsamling äfvensom Torsångs och Aspeboda socknar hvar för sig skola utgöra serskilda pastorat, likasom den för Siljansnäs socken bestämda del af Leksands socken, hafva icke kunnat komma till verkställighet. Jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 5 November 1869 är f. d. Stora Tuna kontrakt deladt i tvenne, omfattande det ena, benämndt Falu kontrakt, Falu stad och de socknar, som tillhöra Kopparbergs fögderi, och det andra, benämndt Stora Tuna kontrakt, de socknar af Sätters fögderi, som förut tillhörde det odelade kontraktet, utgörande i följd häraf prosteriens antal i länet numera 8.

Den *judiciela indelningen* har icke undergått någon förändring, utan äro länets 23 tingslag fördelade i 4 domsagor och hvardera af dess tre städer har egen jurisdiktion.

För *administrativa* förhållanden är länet fortfarande fördeladt i 7 fögderin och häradsskrifvaredistrikt samt 35 länsmansdistrikt. För några af dessa sistnämnda hafva förändrade områden blifvit bestämda, hvarigenom tillfälle kunnat beredas att till de delar af länet, der sådant varit erforderligt, utan statens betungande med nya löneanslag sträcka en mera omfattande verksamhet af desse tjänstemän, än i de mera vidsträckta och aflägsset belägna bygderna derförinnan varit möjligt.

Med afseende på *helsovården* bör anmälas, att enligt Kongl. brefven den 19 Februari 1864 och den 29 Juni 1866 extra provincialläkare-distriktet i Nedre Österdalarne med station i Leksand blifvit till ordinarie provincialläkare-distrikt förändradt, samt att ett nytt provincialläkare-distrikt för Vesterbergslags fögderi med station i Grangärde tillkommit enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 29 Juni 1866 och den 10 Maj 1867, så att vid utgången af år 1870 provincialläkare-distrikten i länet voro 6, jemte det i Vesterbergslags fögderi med bostad å Smedjebacken och aflöning utaf vissa kommuner derstädes var anställd en bergslagsläkare med i nåder tillerkänd befodringsrätt lika som läkare i statens tjenst. Behovvet af delning utaf provincialläkare-distriktet i Vesterdalarne, hvarom länsstyrelsen under den 24 November 1864 gjort underdånig framställning, fortfar ännu, utan tvifvel till följd af befolkningens i öfra socknarna oförmåga eller obenägenhet att för en läkare anskaffa behöflig bostad och lemna erforderliga bidrag till hans aflöning; men detta behof blifver alltmera oafvisligt i mån af befolkningens tillväxt, oaktadt detsamma i någon mån afhjelpes genom de besök, hvilka provincialläkaren numera på statens bekostnad vissa gånger under

INLEDNING

TILL

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetat och utgivet af Statistiska centralbyrån – Stockholm, 1863-1912.

Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kungl. Maj:ts befallninghavande i Stockholms stad och i rikets 24 län avger underdåniga femårsberättelser av statistiskt innehåll.

Berättelserna består av två avdelningar.

Första avdelning består av följande rubriker:

- 1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet**
- 2. Innevånare**
- 3. Näringar**
- 4. Kommunikationsanstalter och varubyten**
- 5. Kameralförhållanden**
- 6. Politi.**

Andra avdelning är en tabellbilaga.

Statistiska centralbyrån samlar in och utger ett sammandrag för hela riket av samtliga femårsberättelsernas huvudsakliga innehåll.

Föregångare:

Kongl. maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1822-1851/55.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Underdånig berättelse	1-21.
1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.....	1.
2. Innevånare.....	2.
3. Näringar.....	3.
4. Kommunikations-anstalter och varubyten.....	11.
5. Kameralförhållanden.....	14.
Tab. Litt. A. Allmänna storskiftesförrättningarna jemte Kongl. Maj:ts och Kronans kostnader derfor.....	14.
6. Politi.....	16.
Tab. Litt. B. Utdrag af Debiterings- och Uppbördslängderna öfver kommunalutskylderna i Falu stad för åren 1866-1870..	16.
Tabellbilagor	23-36.
Tab. N:o 1. Folkmängd.....	23.
Tabb. N:ris 2 o. 3. Jordbruk och Boskapsskötsel, år 1870.....	24.
Tab. N:o 4. Skogshushållning.....	25.
Tab. N:o 5. Dödade rofdjur.....	26.
Tab. N:o 6. Af rofdjur dödade husdjur.....	26.
Tab. N:o 7 a. Bruk, grufvor, fabriker och manufaktur-inrättningar, år 1870.....	27-28.
Tab. N:o 7 b. Handtverkerin år 1870.....	29.
Tab. N:o 8. Allmänna vägar, gästgifverin och skjutsning.....	30.
Tab. N:o 9. Sjöfart, år 1870.....	30.
Tab. N:o 10 a. Hemman och jordlägenheter m.m. å landsbygden, år 1870.....	31.
Tab. N:o 10 b. Jordområde och egendomar i städerna.....	32.
Tab. N:o 11. Laga skiften under åren 1866-1870.....	33.
Tab. N:o 12. Krono-uppbörden.....	34-35.
Tab. N:o 13. Sparbanker.....	36.
Tab. N:o 14. Fattigvården.....	36.

BIDRAG TILL
SVERIGES OFFICIELA STATISTIK.

III) Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes femårsberättelser. Ny följd. 3.

ÅREN

1866—1870.

KOPPARBERGS LÄN.

1. Länets indelning och naturbeskaffenhet i allmänhet.

Kopparbergs läns *gränser* hafva under de år, som utgöra föremål för denna berättelse, icke undergått förändring. Till följd af den afsöndring från Äppelbo socken till Vermland, hvilken i berättelsen för åren 1861—1865 omnämndes såsom fullständigt afslutad och den deri jemväl uppgifna provisionela afsöndringen från Orsa socken till Los socken i Gefleborgs län, hvaraf det fullständiga afslutandet ännu är beroende på det i Orsa socken under behandling varande allmänna storskifte, kan med tillämpning af hvad derom förut varit antaget länets *område* numera anses utgöra omkring 282 qvadratmil.

I *ecklesiastiskt hänseende* är länet, sedan under ifrågavarande tidrymd Transtrands och Silfbergets kapellförsamlingar blifvit till egna pastorat afsöndrade från vederbörande moderförsamlingar, Lima och Stora Tuna, indeladt i 44 kyrkosocknar med deraf bildade 43 pastorat; men föreskrifterna, att Boda kapellförsamling äfvensom Torsångs och Aspeboda socknar hvar för sig skola utgöra serskilda pastorat, likasom den för Siljansnäs socken bestämda del af Leksands socken, hafva icke kunnat komma till verkställighet. Jemlikt Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 5 November 1869 är f. d. Stora Tuna kontrakt deladt i tvenne, omfattande det ena, benämndt Falu kontrakt, Falu stad och de socknar, som tillhöra Kopparbergs fögderi, och det andra, benämndt Stora Tuna kontrakt, de socknar af Sätters fögderi, som förut tillhörde det odelade kontraktet, utgörande i följd häraf prosteriens antal i länet numera 8.

Den *judiciela indelningen* har icke undergått någon förändring, utan äro länets 23 tingslag fördelade i 4 domsagor och hvardera af dess tre städer har egen jurisdiktion.

För *administrativa* förhållanden är länet fortfarande fördeladt i 7 fögderin och häradsskrifvaredistrikt samt 35 länsmansdistrikt. För några af dessa sistnämnda hafva förändrade områden blifvit bestämda, hvarigenom tillfälle kunnat beredas att till de delar af länet, der sådant varit erforderligt, utan statens betungande med nya löneanslag sträcka en mera omfattande verksamhet af desse tjänstemän, än i de mera vidsträckta och aflägsset belägna bygderna derförinnan varit möjligt.

Med afseende på *helsovården* bör anmälas, att enligt Kongl. brefven den 19 Februari 1864 och den 29 Juni 1866 extra provincialläkare-distriktet i Nedre Österdalarne med station i Leksand blifvit till ordinarie provincialläkare-distrikt förändradt, samt att ett nytt provincialläkare-distrikt för Vesterbergslags fögderi med station i Grangärde tillkommit enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 29 Juni 1866 och den 10 Maj 1867, så att vid utgången af år 1870 provincialläkare-distrikten i länet voro 6, jemte det i Vesterbergslags fögderi med bostad å Smedjebacken och aflöning utaf vissa kommuner derstädes var anställd en bergslagsläkare med i nåder tillerkänd befodringsrätt lika som läkare i statens tjenst. Behovvet af delning utaf provincialläkare-distriktet i Vesterdalarne, hvarom länsstyrelsen under den 24 November 1864 gjort underdånig framställning, fortfar ännu, utan tvifvel till följd af befolkningens i öfra socknarna oförmåga eller obenägenhet att för en läkare anskaffa behöflig bostad och lemna erforderliga bidrag till hans aflöning; men detta behof blifver alltmera oafvisligt i mån af befolkningens tillväxt, oaktadt detsamma i någon mån afhjelpes genom de besök, hvilka provincialläkaren numera på statens bekostnad vissa gånger under

året får göra till distriktets alla socknar, och det bör kunna antagas, att ofvanomförnämnda hinder för en mera vidgad läkarevård i dessa aflägsna bygder skola kunna afhjelpas genom de tillgångar, hvilka enligt Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 8 April sistlidet är komma att besparas till räntebärande fonder utaf de medel, som kunna inflyta för afverkningsupplåtelser å de för nämnda socknar vid afvittringen bestämda häradsallmänningar.

De frågor, som varit väckta om afhjelpandet af *oregelbundenheterna* i gränsregleringen för området af vissa socknar, nemligen dels emellan Svärdsjö och Sundborn, dels emellan Leksand, Ål och Bjursås, dels emellan Stora Tuna och Aspeboda samt Grangärde, dels emellan Nås och Säfsnäs, dels ock emellan Grytnäs och Avesta, voro vid 1870 års slut antingen beroende på vederbörlig pröfning eller såsom förfallna lemnade till framtida behandling för den rättelse, som i förut angifven syftning utan tvifvel vore önskvärd.

På tillförlitliga mätningar och undersökningar grundad karta öfver länet saknas ännu; men af härvarande bokhandlaren och bokförläggaren C. Nordin har 1870 blifvit utgifven en karta öfver detta jemte Gefleborgs län, hvilken karta utgör ett revideradt öfvertryck af Aug. v. Hahrs karta öfver mellersta Sverige i hvad densamma afser nämnda tvenne län. År 1862 påbörjades utgifning af en samling monografier öfver länets socknar med titel *Beskrifning öfver Dalarne*, hvars utgifning har afstadnat till följd af författarens död, sedan beskrifningar utkommit öfver samtliga socknarna i Nedan-Siljans fögderi, de flesta socknarna i Ofvan-Siljans och Vesterdals fögderin och en socken af Sätters fögderi.

Kopparbergs län är till dess *allmännaste naturbeskaffenhet* ett högländ, som från fjellryggen emellan Sverige och Norge starkt sluttar i sydlig och sydostlig riktning, med större eller mindre dalsträckningar omkring de många vattendragen mellan bergen och de stenbundna, sandiga höjder, som förnämligast i länets nordliga och vestliga trakter utgöra de vidsträckta skogar, hvilkas värderika tillgångar först under senaste decenniet blifvit tillgodogjorda. Länets stora vidd samt olika höjder och de skiljaktiga lägena emellan bergssträckningarna föranleda till betydande olikheter i klimatförhållandena, och i de nordligaste samt vestligaste delarne, der luftstreck till följd af nyss anförda omständigheter är hårdast, kan det endast i någon mån för mildras, till befrämjande och skydd för dervarande ringa åkerbruk genom utdikning af de vidsträckta, frostförande myrar och

vattendränkta marker, som nedanför bergshöjderna der uppfylla landet. *Jordmånen* i denna del deraf består i allmänhet af sand och mo med svag bördighet, förutom i Rättviks socken och den till Sofia Magdalena socken hörande Sollerön i sjön Siljan, samt de delar af Mora, Orsa och Ore socknar, hvilka hvila å kalkhaltig grund, med jemförelsevis kraftigare alstringsförmåga. Dalarne äro dock i allmänhet äfven i dessa nordligare högländstrakter utmed vattendragen tätt bebyggda och hafva likasom de dertill tjenliga höjderna sedan långliga tider varit föremål för ett ihärdigt odlingsarbete, företrädesvis afseende att af den magra jorden under ett hårdt klimat framtinga sädeskördar, der utan tvifvel en foderodling för och genom en ändamålsenlig boskapsvård skulle hafva lemnat en säkrare afkomst, mindre underkastad den tidiga höstkylans förstörande härjningar. I Kopparbergs, Sätters, Näsgårds och Vesterbergslags fögderin, eller länets syd- och sydostliga trakter nedanför Öster- och Vesterdalelvarnes förening har jorden i allmänhet en större fruktbarhet och ett mot de kalla fjellvindarne mera skyddadt läge. Odlingen har i följd deraf derstädes vunnit en större och allmännare utveckling samt i förening med den bergsbruksrörelse, som der idkas, gifvit den besutna befolkningen, serdeles i Näsgårds och Vesterbergslags fögderin, en fördelaktigare ekonomisk ställning, än som i öfre delarne af länet hitintills kunnat i allmänhet påräknas.

De talrika framställningar, hvilka årligen ega rum, om biträde af den inom länet serskildt anställde agronom i och för undersökningar i sådant afseende ådagalägga, att befolkningen inser vigten af de mer och mindre vidsträckta, vattendränkta *myrtrakternas afdikning och torrläggning* till förmildring af klimatet och förökning af den odlingsbara jorden, samt att denna insigt fortfar att vidmakthålla den väckta hågen för en så gagnelig verksamhet. De anslag, som enligt riksdagens beslut utgått till dylika åtgärders befrämjande inom de 6 nordligaste länen, hafva sålunda ock till detta län spridd de välgörande verkningarna af en för dylika företag ökad håg, och med statens fortfarande så beskaffade medverkan samt en ändamålsenlig skogsvård, i mån som den kan införas, torde det icke böra lida något tvifvel, att den förbättring af klimatet i Dalarne omsider en gång skall vinnas, som möjliggör ett ändamålsenligt och lönande jordbruk, svarande mot vidsträcktheten af denna landsorts sålunda odlingsbara mark och dess, om än någon gång med ringare afbrott, i allmänhet städse stigande befolknings behof af näringsmedel.

2. Innevånare.

Tab. N:o 1. På sätt af Tab. N:o 1 bland de härvid bifogade ådagaläggas, har enligt mantalslängderna länets *befolkning*, hvilken vid 1865 års slut uppgick till 173,259 personer, blifvit förökad till 174,728, med en tillväxt under ifrågavarande 5 år af 1,469 personer eller nära 0,85 procent. På grund af husförhörslängderna har folkmängden deremot i Statistiska Centralbyrån blifvit uppgifven att vid 1870 års slut hafva utgjort 175,523 eller endast 765 personer mera, än på lika sätt år 1865 uppgifna befolkningen af 174,758 personer, motsvarande en tillökning af icke fullt 0,44 procent. Den skiljaktighet, som sålunda fortfarande förefinnes emellan husförhørs- och mantalslängderna, här-

leder sig tvifvelsutan derifrån, att i de förstnämnda af dessa längder ännu fått kvarstå personer, som för längre tider tillbaka sig från församlingen aflägsnat utan behörig anmälan, så att befolkningens antal i enlighet med samma längder blifvit uppgifven högre, än det i verkligheten varit, och de olika uppgifterna om folkökningen under dessa 5 år visa sålunda endast, att de åtgärder, som blifvit vidtagna för rättelse af oförmålda missförhållande, icke ännu allestädes kunnat fullständigt genomföras.

Den *tillökning* i befolkningens antal, som under den föregående femårsperioden egt rum, fortfor ännu under åren 1866

och 1867 genom en tillväxt derunder af 2,716 personer, men folkmängden har sedermera aftagit år 1868 med 163, år 1869 med 475 och år 1870 med 609 eller tillsammans 1,247 personer. Någon mera allmän *dödlighet* i följd af de farsoter, som i vissa delar af länet under tiden förekommit, kan likväl icke antagas såsom en till anmärkta förhållandet väsentligen bidragande orsak, helst flere dödsfall af sådan anledning inträffat under år 1866, då folkmängden ökades med 1,483 personer, än under de följande åren, då dödligheten varit mindre. Större inflytande på befolkningens antal torde deremot få tilläggas det mindre goda ekonomiska tillstånd, som härflutit från felslagna skördar, i det antalet af levande födde minskats från 5,776 år 1866 till 4,571 år 1868; och en jemväl afsevärd inverkan på förevarande förhållande torde och *utflyttningarna till främmande land* böra anses hafva egt, då under år 1868 1,434 och år 1869 1,643 personer öfvergifvit hembygden för att förnämligast i Nordamerikas Förenta Stater söka en bättre utkomst, än hvarom härvarande klimatiska och näringsförhållanden då förmentes kunna ingifva förhoppning.

Utan störande inverkan på den allmänna ordningen fortfara flerstädes inom länet *skismatiska religionsföreningar*, utan tvifvel med ökad antal medlemmar, hvilka dock icke i föreskrifven ordning bildat serskilda församlingar, utom baptistförsamlingen i Våmhus, som genom Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 4 Januari 1868 erhållit tillstånd att bilda serskildt religions-samfund.

I afseende på allmogens *byggnadssätt*, som i länets södra delar sedan äldre tider hvad rymlighet och prydlighet angår kan täfla med byggnadssättet i rikets bäst lottade provinser, bemärkes beträffande länets öfriga delar någon förbättring, i det boningshusen vid nybyggnad af en och annan genom rödfärgning och förseende med perttak gifvas ett mera trefligt utseende och sjelfva rummen göras högre, större och ljusare samt förses med bekvämligare inredning och bohag.

För det mesta bibehålles inom den öfre Dalorten befolkningens egendomliga, hemväfda, för de serskilda socknarna olika *klädedrägter*, ehuru undantagsvis äfven der afvikelser från ortens folksed i berörda afseende förekomma, sannolikt föranledda af fabrikstillverkningarnas billigare pris; men i de nedre fögderien undantränges deraf mera allmänt den gamla, fastare, hemgjorda klädedrägten.

I allmänhet är allmogens *lefnadssätt* fortfarande mycket tarfligt, dock ingår i födan numera till ganska betydligt förhållande råg, der hafre tillföre utslutande användes; och bland drycker är bruket af kaffe och bayerskt öl fortfarande i tilltagande, utan väsentlig minskning i förtäringen af brännvin,

hvaraf olofflig försäljning, dock hufvudsakligen i de nord- och nordvestliga socknarna, ofta förekommer, oaktadt den noggranna beifran af dylika öfverträdelser, hvarom fångförteckningarna vittna, beträffande personer, som ej förmå erlægga ådömda böter eller föredraga att efter nu gällande lindriga förvandlingsgrund undergå mot böterna svarande förvandlingsstraff och af sådan anledning dölja eller undansticka egande tillgångar.

Tillgången på *brännmaterial* från skogarne kan väl ännu anses tillräcklig, om än vedpriset i vissa trakter år från år stegras, dock hitintills icke till sådan höjd, att omtanken blifvit väckt på användandet af utan tvifvel i betydlig myckenhet befintliga tillgångar på brännstoff, lemnande affall från sågverken för billigt pris ett lätt åtkomligt bränsle i de trakter af länet, der tillgången deraf börjar blifva mera inskränkt.

Utom de tillfällen till bildande läsning, som förefinnas uti de inom de flesta af länets socknar inrättade *boksamlingar*, hvar till bland annat tidskriften "Läsning för Folket" genom nödhjelpskasse-direktionens försorg årligen inom Dalortens fyra öfra fögderin med 200 exemplar tillhandahålles, begagnas af en icke ringa del bland allmogen flerehanda *tidningar*, för det mesta vecko- och halfveckotidningar, dels i hufvudstaden dels inom länet utkommande.

I afseende på *folknöjen* är någon förändring icke att anmäla, annorledes än i den mån dertill varit att hänföra den frivilliga folkbeväpningens öfningar. Inom de skjutgrupper, hvaruti de för ändamålet bildade *skarpskytteföreningarna* blifvit ordnade, hafva täflings-skjutningar visserligen fortgått, men då nyhetens behag ej mera lifvar dessa öfningar, hafva de kostnader och uppoffringar för medlemmarne, som från dessa anstalter varit oskiljaktiga, befunnits allt mer och mer kännbara, samt föranledt till flere föreningars upplösning, så att af de år 1866 befintliga 16 föreningar med 1,736 man vid 1870 års slut endast återstodo 11 föreningar med 957 man aktiva medlemmar. De anslag, som utgått för befrämjande af föreningarnas verksamhet hafva utgjort:

	Till instruktörers aflöning.		Till skarp ammunition.		Till målskjutningspremier.	
	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.
År 1866	1,260,00		208,00		208,00	
» 1867	2,120,00		836,00		836,00	
» 1868	1,680,00		673,00		673,00	
» 1869	1,301,00		519,00		519,00	
» 1870	1,072,00		427,00		427,00	

3. Näringar.

A) **Jordbruk** och B) **Boskapsskötsel**. Lika litet nu som tillföre kan den *odlade jordens yttinnehåll* med noggrannhet upp gifvas, då en fullständig egomätning icke öfvergått hela detta län. Detsamma har förut blifvit beräknadt att innehålla 146,000 tunnland åker och 210,000 tunnland ängsmark, men det är obestrifligt, att årligen skeende odlingar sedermera bidragit att utvidga både åker och äng, om än detta senare egoslag dervid måst lemna icke så ringa mark till åkerjordens förökande. I

allmänhet anses jordens *bördighet* vara medelmåttig i Kopparbergs och Näsgråds samt i vissa delar af Sätters, Vesterberglags samt Nedan- och Ofvan-Siljans fögderin; i dessa sistnämnda, der jorden i allmänhet har af naturen en svag växtkraft, dock endast till följd af bättre häfd eller den varmare kalkgrund, hvaraf alfven i flere socknar består.

Brukningssättet är: i Kopparbergs, Sätters, Näsgråds och Vesterberglags fögderin, Bjursås socken af Nedan-Siljans fög-

deri och Säfsnäs socken af Vesterdals fögderi i allmänhet ett blandadt vaxel- och koppelbruk, med följande mest begagnade följd: 1 år träde, 2:a året höstsäd med isådt gräsfrö, 3 å 4 år gräs samt 2 å 3 år vårsäd; i Nedan- och Ofvan-Siljans samt Vesterdals fögderin mest 3- och 4-skiftes sädesbruk, med undantag för redan nämnda socknar, i hvilka blandadt vaxel- och koppelbruk begagnas, och för Elfdals och Särna socknar af Ofvan-Siljans fögderi, der ensäde ännu allmänast förekommer.

I afseende på beräknade *årliga utsädet* af hvarje sädeslag Tab. N:o 2. och *skördebeloppet* i korntal får härvid återopas tab. N:o 2, uppgjord och beräknad med ledning af de uppgifter, hvilka till följd af föreskriften i Kongl. Maj:ts nådiga bref af den 3 Mars 1865 blifvit af länets Hushållningssällskap samlade och till Statistiska Centralbyrån insända, då noggrannare och fullständigare upplysningar i berörda hänseende icke kunnat blifva tillgängliga. Vid jembörelsen af desamma med äldre uppgifter vill det synas, som höstsädsodlingen icke skulle vara i tilltagande, fastän sådant likväl ostridigt är förhållandet, och någon felaktighet läser i följd deraf i förr gjorda beräkningar hafva egt rum. Bland vårsäd har hafre förnämligast fortfarande varit odlad. I Nedan- och Ofvan-Siljans fögderin samt Vesterdalarne utgör dock bland-säd, bestående dels af $\frac{2}{3}$ hafre och $\frac{1}{3}$ korn, dels af vårråg, korn, ärter och hafre, dels ock af råg, korn och hafre, hufvudsädet, förutom i Rättviks samt en del af Orsa och Ore socknar, der korn sålunda begagnas. Jordmånens svaghet och ogynnsamma klimatiska förhållanden utgöra hinder för hveteodlingens allmänare och vidsträcktare spridning, och det torde med skäl anses fördelaktigare att från andra orter fylla de tilltagande behofven af detta sädeslag, än att åt odlingen deraf egna kostnad och omtänka, som med mera säkerhet kan offras åt andra, för denna ort mera passande, hårdigare säden. Afkomsten af vårsäd är väl i gynnsamma år ungefärligen svarande mot *förbrukningen* deraf, men genom tillförseln af höstsäd måste vanligen fyllas det förråd, hvarmed skörden deraf här understiger befolkningens ökade behof och anspråk derpå.

Handelsprisen å de serskilda sädeslagen hafva enligt derom inkomna uppgifter sålunda vexlat, som tabellen härefter visar:

	P e r k u b i k f o t						
	Hvete.	Råg.	Korn.	Bland-säd.	Hafre.	Ärter.	Potatis.
År 1866 ...	3,33	2,45 å 2,63	2,20 å 2,26	1,27	1,10 å 1,35	3,65	0,72 å 0,75
» 1867 ...	3,81	2,74 å 3,21	2,05 å 2,56	1,43	1,06 å 1,12	3,81	1,20 å 1,25
» 1868 ...	5,71	4,28 å 4,54	3,20 å 3,34	2,38	1,62 å 1,64	5,08	0,80 å 0,87
» 1869 ...	5,08	3,21 å 3,34	2,61 å 2,65	2,54	1,70 å 1,80	4,76	1,12 å 1,16
» 1870 ...	3,17	2,54 å 2,58	2,10 å 2,17	1,27	1,13 å 1,18	3,33	0,72 å 0,75

Med anledning af de under ifrågavarande tidrymd timade *missväxter* hafva följande *statsunderstöd* blifvit beviljade och utlemnade på derför stadgade vilkor, nemligen:

År 1866. Enligt Kongl. breffen den 13 Januari och den 13 Juli 1866 till Lima och Transtrands socknemän 4,000. —

	Utan återbetalnings-skyldighet.	Med återbetalnings-skyldighet.
År 1867. Enligt Kongl. brefvet den 17 Juli 1867 till Lima och Transtrands socknemän	1,000.	—
Enligt Kongl. brefvet den 21 December 1866 till Solfvarbo byamän i Gustafs socken	200.	3,000.
Enligt Kongl. brefvet den 15 November 1867:		
till Venjans socknemän	600.	—
» Elfdals d:o	2,500.	—
» Jerna d:o	400.	—
» Äppelbo d:o	250.	—
» Malungs d:o	750.	—
» Lima d:o	1,000.	—
» Transtrands d:o	600.	—
	= 7,300.	3,000.

År 1868. På grund af sistberörda Kongl. bref:		
till Elfdals socknemän	2,500.	—
» Jerna d:o	400.	4,000.
» Äppelbo d:o	250.	2,500.
» Malungs d:o	750.	10,500.
» Lima d:o	1,000.	11,000.
» Transtrands d:o	600.	6,600.
» Venjans d:o	—	3,000.
	= 5,500.	37,600.

År 1869. Enligt Kongl. brefvet den 6 November 1868 till byamännen i Kumbelnäs, Östra och Vestra Storbyn, Vidbäcken, Moren och Myran i Vämhus nuvarande socken	1,000.	—

År 1870. Enligt Kongl. brefvet den 1 November 1867 till Särna socknemän i och för understöd genom arbete å vägbyggnad mellan Särna och Idre	5,000.	—
Enligt Kongl. brefvet den 23 Mars 1870:		
till Nås socknemän	2,000.	—
» Jerna d:o	2,000.	—
» Äppelbo d:o	1,000.	—
» Malungs d:o	3,900.	—
» Elfdals d:o	2,500.	—
» Orsa d:o	1,200.	11,100.
» Leksands d:o	1,400.	7,000.
» Äls d:o	1,000.	5,400.
» Tyngsjö kapellförsamling ...	—	1,500.
	= 20,000.	25,000.

hvarförutan åt Rättviks socknemän beviljades begärda 5,000 r:dr såsom lån, hvaraf de likväl sedan sig icke begagnade; och hafva sålunda de till understöd i följd af missväxter, hvarmed befolkningen i mer eller mindre mån blifvit hemsökt under ifrågavarande fem år, utgifna medlen sammanlagdt uppgått till 65,600

Utan återbetalnings-skyldighet. Med återbetalnings-skyldighet.

r:dr med och 37,800 r:dr utan återbetalningsskyldighet; varande af låneanslagen, hvaraf vid 1870 års slut det icke återguldna beloppet utgjorde tillsammans 60,266 r:dr 67 öre, förfallna att återgäldas 12,533 r:dr 32 öre vid kronouppbördsstämmor detta år, 20,866 r:dr 67 öre vid samma tillfällen nästa år, 18,533 r:dr 34 öre sålunda år 1873 och 8,333 r:dr 34 öre på lika sätt år 1874.

Efter 1867 års, synnerligast för länets nordligaste socknar, svåra missväxt erhöles de nödlidande äfven i detta län andel af de rikliga *gåfvomedel*, som med anlitande af den enskilda välgörenheten då insamlades för nödens lindrande i rikets samtliga norra provinser. Dessa medel förvaltades och utdelades af en för sådant ändamål härstädes bildad undsättnings-komité; men ett belopp af 25,250 rdr, skänkt hufvudsakligen från Stockholm och Göteborg, under vilkor om användande till allmänt nyttiga arbeten, disponerades af länsstyrelsen i samråd med nämnda komité för åstadkommande af anläggning eller förbättring af vägar eller till utdikning af frostländiga trakter.

Till nödens afhjelpande efter berörda missväxt utgick från länets *nödhjelpskassa* dessutom ett belopp af 32,000 r:dr, hvaraf 24,000 r:dr såsom lån och 8,000 r:dr såsom gåfvor, dessa senare under vilkor i allmänhet om motsvarande arbete af arbetsföre gåfvotagare.

Bland öfriga åtgärder i anledning af 1867 års missväxt torde här böra omnämnas, att länsstyrelsen redan på hösten samma år föranstaltade att genom länsagronomen, som för sådant ändamål företog resor genom de för frostsador mest utsatta socknar, på inom hvarje socken utsedda och kungjorda ställen blef allmogen meddelad undervisning och praktisk handledning uti *brödbakning af lafarter*, hvaraf riklig tillgång förefinnes i dessa trakter; hvarförutan för dem, som vid omförmälda undervisning icke kunde personligen närvara, en om lafarters beredning till födoämnen uppsatt och i några hundra exemplar tryckt afhandling utdelades. Oaktadt den kraftiga hjälp, som bereddes de nödlidande, på sätt redan är nämnt genom lån och gåfvor, utgjorde likväl äfven under sommaren 1868 och intilldess ny skörd inbergats, användandet af bröd, bestående till största delen af laf, företrädesvis Islandslaf, mången fattig familjs räddning från hungersnöd. Det i Dalarnes historia ryktbara *barkbrödet* torde deremot såsom födoämne numera tillhöra endast traditionens område, om det ock äfven under denna tid af en och annan användes såsom medel till än ytterligare lifvande af allmänhetens deltagande.

Trägårdsskötseln samt blomster- och fruktträ-odlingen har i denna landsort att strida mot både klimat och jordmån. Den omtänka, som erfordras för att under sådana förhållanden segra, synes väl i någon mån göra sig gällande egentligen i städernas närhet, der äldre fruktträn ännu vittna om fordorm vidtagna, efter dåvarande förhållanden lyckade odlingsförsök; och om än de tilltagande bemödandena för denna odlings verksammare bedrivande synas ega någorlunda framgång, torde densamma dock ännu i allmänhet idkas föga utöfver det egna behovet. En utveckling till det bättre motverkas ock af den åsigt, som allmänt är rådande, att å denna odling nedläggande möda och kostnad alltför sent återgäldas, hvilket vid jemförelse med förhållandet å andra orter jemväl synes vinna en beklaglig bekräftelse. Endast från den kunskap och erfarenhet, som i dessa ämnen kunna och böra spridas från folkskolorna, kan en gagnelig förändring

i dessa åsichter efter hand vinnas, och de anslag af 100 r:dr, som af hushållningssällskapet lemnas till hvarje socken, som styrker sig hafva för ändamålet anskaffat ett tunnland jord vid dess folkskola, böra verksamt främja ändamålsenliga åtgärder, likasom en inom Stora Tuna socken bildad träplanteringsförening.

I afseende på *boskapsskötseln* innefattar tab. N:o 3 den Tab. N:o 3. upplysning om *vinterfödda kreatur*, som för hushållningssällskapet kunnat blifva tillgänglig, och ådagalägger en minskning i antalet af alla slag utaf underhållna kreatur emot det förhållande, som förefanns, enligt uppgift till förra femårsberättelsen, vid slutet af den tidrymd, som då var att taga i betraktande. Denna minskning i kreaturens antal härleder sig utan tvifvel hufvudsakligast från felslagna skördar, så väl på foder som spannmål, hvilka under tiden inträffat, men torde ock i någon mån hafva sin grund i den kunskap, som i de nedra fögderien mer och mer börjar göra sig gällande, att en bättre och förmånligare inkomst erhålles af färre väl underhållna kreatur än af flere svagt fodrade.

Från ängsmarkerna, dit inom Nedan- och Ofvan-Siljans samt Vesterdals fögderin hänföres äfven aflägsna, stundom ohägnade, i utmarkerna varande skogs- och kölslogar, hentas der ett i allmänhet otillräckligt och föga närande *foder*, men hütillgången göres inom de öfrige delarne af länet i vanliga år svarande mot behovet genom skördarna å den till foderväxter använde del af åkerjorden. För kreaturens underhåll användes, efter det i följd af foderskördarnas olikhet vexlande behovet, spannmål, förnämligast hafre, efter medelberäkning öfverstigande 70,000 tunnor. Foderskördarna hafva utfallit:

- År 1866 fullt medelmåttig, af mindre god beskaffenhet;
- » 1867 god, af mindre god beskaffenhet;
- » 1868 vida under medelmåttan, af god beskaffenhet;
- » 1869 öfver medelmåttan och till större delen af god beskaffenhet;
- » 1870 utöfver medelmåttan, af god beskaffenhet.

Prisen å kreatur- och ladugårdsprodukter kunna för ifrågasvarande år upptagas: för en ox från 60 till 150 r:dr, för en ko från 40 till 125 r:dr, för en god arbetshäst från 250 till 400 r:dr, för ett får eller en get från 5 till 12 r:dr, för 20 q färskt nötkött från 2,50 till 5 r:dr, för 20 q smör från 11 till 15 r:dr, för ett tjog ägg från 75 öre till 1 r:dr 50 öre, för ett q ull från 1 r:dr till 1 r:dr 50 öre, för en kannan söt, oskummad mjölk från 20 till 37 öre.

Hästarne, vanligen af norsk ras, medelstore eller derunder, äro af stark och hårdig byggnad, såsom de tunga vinterkörlorna kräfva. Någon afvel deraf förekommer nästan icke, och de flesta unge hästarne äro såsom föl intagne från Norge. Endast i några få socknar underhållas *oxar*, enär med hästarne skyndsammare kunna bedrivas ej mindre den lättare jordens bruk, än de många och långväga körlorna för skogs- och bergsbruksrörelsen. De *kor*, som af allmogen underhållas, äro, förnämligast i de öfra fögderien, små och lemna icke heller betydlig afkastning i mjölk, ehuru undantag derutinnan förekomma, serdeles vid bättre utfodring; men i länets nedre delar, der tillfälle varit till rasförbättring, saknas icke heller hos en del af allmogen djur med bättre kroppsformer och rikare mjölkafkastning.

Det bolag, som år 1860 bildades för uppställning inom länet af ett *holländeri* utaf i utlandet inköpta 10 kor och 2 tjurar af Ayrshire-ras, fortsätter ännu sin verksamhet, ehuru den hvarken för bolaget eller orten varit så gagnelig, att den motsvarat

förväntningarna, hvilket tvifvelsutän kommer att leda till upplösning af bolaget. Stammen, vidmakthållen genom blodupfriskning, har dock fortfarande bibehållits oblandad, men hjorden har, till följd af svårighet för densamma ändanålsenliga vård på ett ställe, sedan år 1867 varit uppställd på tvenne med hälften å hvardera. I mån af stamhjordens ringa antal har den med förbättrad vård på den senare tiden utan tvifvel bidragit att i orterna för densamma uppställning sprida goda mjölk- och afvelsdjur af hastigare växt och fylligare, köttigare former. Kreaturen befunnos vid 1870 års besigtning friska och lemnade nämnda år i medelmjolk vid afdelningen å Nyhammar i Grangärdes socken 764 kannor och vid afdelningen å Garpenberg 714 kannor, men den högst mjölkande på förra stället 1,158 kannor och på det senare 959 kannor. De från hjorden försålda ungdjuren hafva vanligen betingat nog höga pris för deras allmännare spridning hos allmogen, ehuru den i nedre delarne af länet börjar inse goda kreaturs högre värde.

I och för *färafvelns* allmänna förbättrande hafva några åtgärder icke blifvit vidtagna, och torde, förr än behovet deraf mera inses af allmogen, icke heller med hopp om serdeles framgång kunna företagas, i saknad af lämpliga beten och utfodring under jordens nuvarande brukningssätt. Enahanda är förhållandet med de *svinkreatur*, som inom länet uppfödas och underhållas till långt mindre antal än som motsvarar förbrukningen af fläsk, som i följd deraf till ganska afsevärd myckenhet till orten infördes, likasom lefvande större och mindre svinkreatur, för att här slagtas eller uppfödas.

Af *fjäderfä* underhållas nästan endast höns, ehuru till ringa antal, och blott i de nedra fögderien, der *biskötsel* äfven något idkas, ehuru ganska obetydligt.

I afseende på beskaffenhet och omfång af *smittosamma sjukdomar bland husdjuren*, som under denna femårsperiod förekommit till behandling af länsdjurläkaren, har han meddelat följande tabellariska uppsats:

År	Skabb.																										
	Rot.	Mjeltbrand.	Springorm.	Almg.	Lungrotta.	Qvarla.	Katarralfeber.	Koppor.	Tungrotta.	Slektot och benskörlhet.	Lefversjuka och vattusot.	Taberkelsjukdom.	Kläfsjuka.	Messing.	Rindslag.	Valpsjuka.	Hundar.	Svin.	Nötkreatur.	Hästar.	Nötkreatur.	Hundar.	Svin.	Nötkreatur.	Hästar.	Nötkreatur.	
År 1866	—	3	15	9	5	11	20	5	—	45	—	—	4	4	—	9	1	8	2	1	—	—	—	—	—	—	—
» 1867	2	—	14	12	2	12	74	—	5	10	—	1	5	—	14	7	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—
» 1868	—	4	19	32	1	6	15	—	—	66	—	2	8	—	30	15	8	5	—	2	—	—	—	—	—	—	—
» 1869	—	2	11	12	—	42	54	—	26	961	—	4	5	—	8	5	5	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—
» 1870	2	—	20	23	—	7	32	—	—	15	286	1	11	2	6	20	7	2	3	4	—	—	—	—	—	—	—
Summa	4	9	79	88	8	78	195	5	5	26	1,097	286	8	33	6	44	63	28	19	5	14	—	—	—	—	—	—

Deraf synes att de svåre sjukdomarne, rots och mjeltbrand, icke förekommit i någon nämnvärd myckenhet, och de fall af springorm, som inträffat, torde antagligen härröra utaf hästar inköpte från andre orter, synnerligast Helsingland, samt från dem spridd smitta. Den i hela länet, men synnerligast i de norra Dalsocknarna år 1869 gångbare sjukdomen benskörlhet hos nötboskapen härföt tvifvelsutän från bristande näringsämnen i

fodret. Lefversjukdom och vattusot, som hos fårkreaturen allmänt egde rum under nästlidet år och hvaraf en myckenhet kreatur dogo, härledde sig från då inträffade tidiga höstfroster och kreaturens betning å fruset gräs samt på vattendränkt mark. För öfrigt hade dels i trakten af Hedemora, enligt dervarande djurläkares uppgift, år 1867 mest förekommit lungrotta, år 1869 qvarka och 1870 munsjuka bland hästar, äfvensom 1867—1869 elakartad katarralfeber med mycken dödlighet bland boskapen samt benskörlhet i följd af svag och dålig utfodring jemte felaktiga, osunda stallar, hvilket äfven vållat sjukdomen benmjukhet hos svinkreaturen, dels ock inom Vesterbergslagen följande sjukdomar allmännast fordrat behandling af der anställda djurläkaren, nemligen: katarralfeber, katarr, qvarka, springorm, koppor och mugg, blodstallning, benskörlhet, klöfsjuka och ros, äfvensom lefversjuka, af hvilken sistnämnde sjukdom mycken dödlighet bland fårkreaturen inträffade under åren 1868, 1869 och isynnerhet 1870; varande derstädes under dessa 5 år behandlade 1,923 kreatur med farsotartade sjukdomar, deraf 287 med dödlig utgång, och deribland 183 fårkreatur i nyssnämnde lefversjukdom, samt dessutom 3,164 kreatur med inflammatoriska åkommor samt ben- och andra skador.

Jordbrukets utvidgning genom *nyodlingar* och förbättring genom *afdikning* och *torrläggning* med flere, efter läge och jordmån lämpliga åtgärder, har fortgått under ifrågavarande tidrymd med ökad håg, i mån som befolkningen funnit sig deruti understödd genom de upplysningar i ämnet, som meddelas af den för länet med årlig aföning af 2,000 r:dr från hushållningssällskapet och 1,000 r:dr af nödhjelpskassans medel, anstälde serskilde *agronom*, och genom vunnen delaktighet af de utaf riksdagen beviljade anslag för myrutdikningar och vattenaftappningar till frostländighetens afhjelpande inom de nordliga länen. Om den ifver, hvarmed dessa angelägenheter af allmogen omfattas, vittna de framställningar om biträde af länsagronomen, hvilka gifva åt denne ständigt sysselsättning ute å marken så länge den är bar, och under öfrige delen af året med utarbetande af de planer, hvartill den föregående sommars besigtningar och undersökningar gifva anledning. De, oberäknadt andra företag, sålunda i och för ansökningar om statsbidrag uppgjorda *afdikningsplanerna* omfatta år 1867 6,016,20 kvadratref och en kostnad af 47,350 r:dr, år 1868 7,630,35 kvadratref och en kostnad af 41,486 r:dr, år 1869 8,469,70 kvadratref och en kostnad af 21,060 r:dr, äfvensom år 1870 15,075,78 kvadratref samt en kostnad af 32,674 r:dr; och har för så beskaffade arbetens utförande statsunderstöd blifvit under dessa år åt serskilda menigheter beviljade till sammanräknadt belopp af 30,673 r:dr. I denna uppgift afses icke arealen af eller beräknade kostnaden för vattenaftappningsarbeten i Orsa socken, hvartill planer i sammanhang med storskiftesförrättningen derstädes blifvit under de sistförflutna 4 åren uppgjorda, likasom icke den åker och ängsmark, som blifvit förbättrad genom tidsenlig afdikning, stenbrytning och odling, eller på annat sätt, utan att understöd af allmänna medel kunnat till företagen ifrågasättas.

De jordvinningar, som åstadkommits genom *myrutdikningar*, hafva nästan uteslutande egt rum inom den egentliga Dalorten, och i de södra delarne af länet nya jordområden erhållits mest genom *sjösänkning*. I de socknar, der sank marker i större omfång blifvit torrlagda, förekommer en väsentlig förbättring i de klimatiska förhållandena och tillökningen derstädes af den

odlade jorden har jemväl i betydlig mån bidragit att förhöja produktionen af födoämnen, så att flerstädes, hvarifrån isynnerhet den manliga befolkningen tillförene i brist på utväg till bergning i hemorten temligen allmänt årligen utvandrade till rikets sydligare delar, för att lifnära sig genom der tillgänglig arbetsförtjenst eller genom försäljning af slöjdalster från hembygden, befolkningen numera för det mesta af egna skördar jemte de biförtjenster, som vid bergsbruket och timmerdrifningarna erhållas, hemtar sin bergning. Der denna förändring isynnerhet förmärkes är Jerna socken, hvarest de betydliga myrtrakter, som omsluta den från äldre tider odlade och bebyggde delen af socknen, blifvit genomsurna utaf afloppsdiken till en sammanräknad sträcka af 8 mil. Fordom hemsökt af ständig nöd och i behof af nästan årlig undsättning, i anseende till frostens menliga inverkan på årsväxten, kunde socknemännen under det svåra froståret 1867 använda störste delen af den skördade spanmålen till bröd. I Svärdsjö och Folkärna socknar, hvarest allmogen förr nästan uteslutande egnade sig åt varuforsling från Gefle och Vesterås, har, då hastigare kommunikationsmedel numera därför allmänt anlitas och befolkningen derigenom blifvit nödgad att ändamålsenligare använda sin arbetskraft på jordbrukets utvidgande och förbättring, under de sista 2 åren vid pass 5,000 qvadratref odlingsbar jord genom sjösänkings- och vattenafledningsarbeten vunnits.

På sätt redan lemnad uppgift om bruknings sättet antyder, vidhåller allmogen i öfre Dalarne ännu mycket af förfädrens åkerbrukssätt, med vårsädena såsom hufvudsäde, begagnande odalåkern endast till sädesskörd, utan omvexling med gräsodling, hvartill i stället användas nyodlingar med alltför mångåriga och i följd deraf mindre gifvande gräsvallar. Genom detta bruknings sätt hålles åkern i svag växtkraft och alstras sent mognande säden, som derföre skadas af höstfroster eller måste afskäras före mognaden. I ändamål att tillvägabrinda ett allmännare begagnande af en för den korta sommaren i oförmälda trakter tjenligare växtodling och införandet af vaxelbruk har hushållnings-sällskapet åt allmogen mot nedsatt pris tillhandahållit *utsädesråg*, och i de orter af Österdalarne, der höstrågens odling varit föga känd, såsom i Elfdalens och Särna socknar, låtit dermed anställa *odlingsförsök*, som, efter såning i början af Augusti månad på trädad åker, lemnat tidig skörd, jemngod med, om ej öfverträffande dem, som erhållits i Sveriges södra landskap, till bevis hvarå må anföras, att en odlare i Elfdalen erhållit ena året efter 5 kannors utsäde 126 kannor samt andra året efter 2 kannors utsäde 63 kannor råg; och på lika sätt har *frö för foderväxtodlingen* inom länet tillförene hållits allmogen tillhanda för nedsatt pris, innan de allmännaste fröslagen hunnit blifva en inom denna landsort allestädes allmänt tillgänglig handelsvara; äfvensom, förnämligast i de norra och vestra delarne af länet, der potatisodlingen till följd af tidiga froster är mera osäker, *odlingen af rofvor* blifvit inledd och främjad genom kostnadsfri utdelning af från England anskaffadt rofvrö, för medel, som länets nödhjelpskasse-direktion dertill anslagit, då denna för frost ej ömtåliga rotfrukt bör lemna en afsevärd och behöflig tillökning såväl i befolkningens födomedel som ock i foderförrådet för dess kreatur.

Äfven i länets södra fögderin, der, på sätt redan är förmäldt, ett blandadt vaxel- och koppelbruk af allmogen begagnas, kan *foderodlingen* ännu anses icke hafva uppnått tillräcklig ut-

sträckning, eller ock afser den alltför mycket försäljning af det derigenom skördade höet. För att deråt gifva en bättre riktning, hvarigenom jordens naturliga fruktbarhet kunde bibehållas och förhöjas, har inom hushållnings-sällskapet ansetts, att verkammaste medlet måste vara att göra boskapsskötseln mera lönande än hitintills kunnat vara förhållandet, då för dess produkter saknades tillfälle till annan afsättning än förbrukningen inom orten medgaf. I sådant afseende har nästlidet år af ett för ändamålet bildadt bolag i Hedemora stad blifvit inrättadt ett *distriktmejeri*, i afsigt tillika att verka såsom mejeriskola, der hushållnings-sällskapet bekostar undervisning åt 2 elever under en halfårig kurs.

I länets nordligaste socknar begagnas allmänt och med fördel *renlaf till foder* åt nötkreaturen under vintern, och efter 1868 års knappa foderskörd försöktes detta foderämne med framgång äfven på åtskilliga andra orter af länet.

För bibehållande och förhöjande af den i allmänhet svaga åkerjordens växtkraft har det från längre tider tillbaka varit jordbrukarens i denna landsort viktigaste omsorg att väl vårda och genom tjenliga tillblandningar föröka de *gödningsämnen*, som han från boskapsskötseln hemtade, och deråt egnar äfven allmogen fortfarande icke ringa omsorg och arbete; men äfven härutinnan lemnas af länsagronomen väl behöflig undervisning åt allmogen, som med stigande insigt om vigten deraf äfven i någon mån på vissa ställen börjat att för bättre skördars vinnande använda sådana gödningsämnen, som ännu endast genom köp från andra orter kunna anskaffas.

Hushållnings-sällskapet har för öfrigt fortfarande verkat i afsedd riktning genom *landtbruksmöten* med täflingsplöjningar, utställningar af kreatur, åkerbruksredskap och slöjdalster samt med ganska värderika uppoffringar till premier och understöd främjat jordbruksnäringens förkofran och utveckling. Bland sådana må nämnas dels det lånebidrag till belopp af 3,000 rdr, hvarmed sällskapet åstadkommit bildandet af länets förutnämnda första mejeri i Hedemora, hvars godkända tillverkningar vunnit fördelaktig afsättning på utlandet och inom orten väckt hågen för bildandet af flere dylika, på jordbruksnäringen fördelaktigt inverkan anstalter; dels ock, på sätt ofvan är oförmäldt, anskaffandet af tjenlig utsädesråg åt länets mindre bemedlade jordbrukare till nedsatt pris, efter bepröfvande af kommunal-nämnderna. För nästlidet år utdelades på sådant sätt 161 tunnor Vasa utsädesråg. Utom aflöning till länsagronomen, med redan oförmäldt belopp, bekostar hushållnings-sällskapet utgifvandet af en kvartalsskrift för att sprida kunskap bland den jordbrukande befolkningen i ämnen, som tillhöra dess näringsverksamhet, äfvensom understöd åt elever för inhemtande af kannedom i mejerihandteringen, hofbeslag och fiskodling.

Vid ofvannämnda i Hedemora anlagda *mejeri*, hvars verksamhet började den 11 Maj 1870, inköptes till samma års slut 54,502,25 kannor mjölk för 10,889 r:dr 51 öre, hvaraf tillverkades 6,894,50 g smör samt 20,180 g ost, som blifvit försäld inom orten, hvaremot smöret till större delen blifvit afsatt i Göteborg för att utföras till England. Den framgång, bolagets ofvannämnda rörelse vunnit, har föranledt bildandet af enahanda anstalter i Stora Schedvi och Husby dertill närbelägna socknar; men der inrättade mejerin hafva först i år kommit till verksamhet. Medelpriset å mjölken har vid Hedemora mejeri varit vid pass 20 öre kannan, enligt hvad ofvanberörda uppgift gifver vid han-

den, och smöret, som i början endast lärer hafva lemnat en föga afsevärd behållning, skall nu betinga ett högre pris än här förut varit gällande.

Landbruksskolan å Vassbö, understödd med statsanslag af 4,000 r:dr, är i oafbruten verksamhet. Den 2-åriga lärokursen är vanligen upptagen af 12 elever, som, i öfverensstämmelse med reglementet af den 27 Mars 1863, af tre lärare åtnjuta teoretisk och praktisk undervisning i föreskrifna ämnen, samt, utexaminerade, utan svårighet vinna anställning, derest de ej föredraga att återgå till biträde vid föräldrahemmens skötsel, hvilket, såsom i denna ort med små landbruk, der få rättare behövas, bäst ledande till jordbruksnäringens förkofran, äfven företrädesvis afses vid elevernes antagande.

Sågverksrörelsen inom länet med deraf föranledda timmerafverkningar, strömmrensningar och flottningsföretag har under ifrågavarande 5 år vunnit betydlig utvidgning, och den täflan, som uppstått emellan förutvarande bolag och tillkomna nya, med verkstäder utom orten, har uti icke ringa mån bidragit att bibehålla, om ej stegra prisen å det för ortens jordbrukare behöfliga *arbetsbiträde*. Då jordtorpare föga inom länet finnas, har för sådant ändamål endast varit att tillgå statfolk, andra lagstadda tjenstehjon och de frie arbetare af lösa personer, backstugusittare och mindre jordbrukare, hvilka icke följt lockelsen af den högre betalning, som vid trävarurörelsens äfventyrligare och hårdare arbeten kunnat betingas, och, ehuru dervid till stor myckenhet användas de lättare och lifligare arbetare, som tillströmma från Vermland, hafva till följd af omförmälda förhållanden *dagsverksprisen* i medeltal fortfarande varit:

	Under höst, vinter och vår.	Under sommaren.
för ett mansdagsverke ...	r:dr 1 à 1,25.	r:dr 1,25 à 1,75.
» ett qvindsdagsverke ...	58 à 67 öre.	67 öre à 1 r:dr,

men hållit sig lägst under åren 1868 och 1869.

Stängselväsendet bibehålles i allmänhet oförändradt, dock bemärkes väl en och annan förskaffa sig mindre skogsödande hägnad, och flerstädes synes den stängsel försvinna, som ostridigt är mindre behöflig, såsom emellan egna inegohäfder.

Tab. N:o 4. C) **Skogshushållning.** Tabellen N:o 4 lemnar i afseende härpå tillgängliga upplysningar. Bristande egoaffattning hindrar att närmare och fullständigt uppgifva de serskilda skogsslagens arealer, och den årliga afkastningen kan ännu icke beräknas till myckenhet eller värde utöfver hvad deri förekommer, förutom hvad angår den *afverkning*, som blifvit tillgodogjord vid Elfkarleby sågverk i Uppsala län, Korsnäs, Karlsfors, samt Kopparbergs-Hofors ångsågverk nära Korsnäs jernvägsstation å Gefle-Dalabanan, Kopparbergs bergslags sågverk för vattenkraft vid Korsån och Domnarfvet, samt Gråda såg i Gagnefs, Nyckelby såg i Stora Tuna, Abeckshytte såg i Grangärdes och Ludvika såg i Ludvika socken, äfvensom vid sågverk belägna i Vermland vid dit ledande vattendrag från Malungs, Lima och Transtrands socknar, vid Voxna samt Kungsgårds och Kungsfors sågverk i Gefleborgs län, efter flottning från Orsa, Ore och Svärdsjö socknar. Under ifrågavarande fem år har enligt lemnade uppgifter, vid hvilka dock torde böra anmärkas, att något virke äfven lärer till vissa sågar inkommit från Herjeådalen och Helsingland, följande virkesbelopp från detta läns skogar blifvit *försågadt*, nemligen:

	Timmer, stycken.	Värde i r:dr r:mt.
vid Korsnäs	1,555,247.	3,672,641.
» Kopparbergs-Hofors.....	938,834.	2,040,392.
» Karlsfors	918,136.	1,779,113.
» Domnarfvet	1,138,068.	2,845,270.
» Korsån	103,561.	258,902.
» Gråda sågverk	197,259.	294,518.
» Nyckelby »	34,000.	51,000.
» Abeckshytte sågverk	30,531.	63,385.
» Ludvika »	17,234.	41,017.
» Voxna bolag i Gefleborgs län	29,942.	68,127.
» Kungsgårds och Kungsfors sågverk	44,000.	88,000.
» Elfkarleby sågverk i Uppsala län	523,673.	1,099,700.
	<u>Summa 5,530,485.</u>	<u>12,302,065.</u>

hvarförutan Malungs så kallade skogsbolag med flere trävaruhandlande låtit till Vermland flotta här i länet fäldt virke till uppgifvet sammanräknadt belopp under denna tid af 43,400 stycken timmer till antagligt värde af 86,800 r:dr. Dessa siffror visa väl beloppet af medel, som i uppgifvet afseende trävarurörelsen tillfört länets befolkning, men någon beräkning kan deremot hvarken på grund deraf, eller eljest, ega rum öfver beloppet af de medel, som tillflutit densamma genom upplåtelse af rätt till skogsafverkning på längre tid och försäljning af virke, som skogsegare sjelfve afverkat.

Från *kronoparkerne*, hvaraf regleringen ännu icke blifvit så fulländad, att ordnad hushållning derå hunnit införas, har någon vidare utsyning i följd deraf intill 1870 års slut icke egt rum, än af de 9 trän, hvarom här nedan förmäles, å kronopark i Elfdals socken, och för inkomsten af afverkningsupplåtelseerna å Svärdsjö tingslags *häradsallmänningar* är föreskrifven redovisning först att under nästa år från allmäningsstyrelsen förvänta.

För den afverkningsrätt, som genom Kongl. brefven den 27 Januari 1860 och den 25 Januari 1861 blifvit medgifven Elfdals och Särna socknar å dervarande oafvittrade skogar, hafva influtit stadgade *stubböresafgifter* med 20 öre för hvarje fäldt trä, nemligen:

år 1866 från Särna socken.....	r:dr 4,000,00.	
» Elfdals d:o	» 1,280,00.	5,280,00.
» 1867 » Särna d:o	» 4,000,00.	
» Elfdals d:o	» 5,280,00.	9,280,00.
» 1868 » Särna d:o	» 4,000,00.	
» Elfdals d:o	» 4,060,00.	8,060,00.
» 1869 » Särna d:o	» 4,000,00.	
» Elfdals d:o	» 4,000,00.	8,000,00.
» 1870 » Särna d:o	» 4,000,00.	
» Elfdals d:o	» 4,416,20.	8,416,20.

Summa r:mt r:dr 39,036,20, motsvarande en afverkning af 195,100 trän, deraf 9 trän från kronopark i Elfdals socken fått lösas till ett pris af 2 r:dr för hvarterda.

Jemlikt Kongl. brefvet den 27 Januari 1865 hafva för under påföljda året försåldt virke från Rättviks *ecklesiastika boställens skogar* blifvit år 1866 i landtränteriet insatte 4,682 r:dr 50 öre, att användas enligt derom serskildt meddelade föreskrifter, på grund hvaraf 3,844 r:dr 33 öre blifvit utanordnade till ersättning för verkställda byggnader å nämnda boställen

samt lönebidrag vid vissa presterliga tjänster, så att år 1870 deraf återstodo 838 r:dr 17 öre.

Efter åtal för afverkning å den Ore socknemän för skattelösen tillerkända öfverloppsmark, hvarå skatteköpet ännu icke blifvit fullbordadt, har behållningen af de för afverkade virket efter detsammans försäljning å auktion influtna medlen med 22,076 r:dr 80 öre blifvit till Kongl. Statskontoret insänd under år 1870, sedan uppkommen tvist om bättre rätt till berörda virke eller därför influtna medlen blifvit till kronans fördel slutligen afgjord; och har för öfrigt endast år 1866 för olofligen fäldt virke å de oafvittrade skogarne i Lima socken influtit auktionsmedel, som med ett belopp af 521 r:dr 87 öre blifvit berörda år till Kongl. Statskontoret insända.

Länets jägeristat utgjordes vid 1870 års slut af en skogsinspektör, tillsvidare gemensam endast för detta och Vermlands län, 3 jägmästare och 10 kronojägare, med en aflöning, sammanräknadt med resepenningar och personela tillökningar, utgörande 13,750 r:dr.

I länet saknas ännu serskild undervisningsanstalt för skogs-skötsel, och den kunskap, som i ämnet kan spridas från landtbruksskolan, är af alltför ringa inflytande. För husbehofs- och sågvirkes fällning iakttagas i allmänhet bländningsmetoden, men för kolning vanligen trakt- eller kalhuggning, som icke sällan bereder jemna ungsogsbestånd, om tillräcklig fröskog i närheten förefinnes.

Den enskilda skogshushållningen måste, då den afser ett så vidsträckt område som Kopparbergs län, vara högst olika i olika trakter, likasom föremålen för afsättning från skilda delar deraf äro det. I bergslagsorterna användas skogarne hufvudsakligast för kolning och till husbehovsvirke, hvaremot i de derifrån mera aflägsna orterna utöfver det egna behovet nästan endast timmer för afsalu fälles. Der skogen till kolning är afsedd och tillhör bruken, råder i allmänhet en temligen god hushållning, med omsorg för återväxten genom kvarlemnande fröträn och jemväl såning af skogsfrö, der så finnes af nöden, samt hjälpallringar, der kolprisen lemna för sådant arbete ersättning. En ringa del af dessa skogar behandlas efter redan verkställd trakthuggningsindelning, och andra utan sådan indelning efter provisionela forstliga föreskrifter, hvaremot de på andra ställen anlitas utan sådan tillsyn och vida utöfver hvad återväxten kunde medgifva, hvilket isynnerhet är händelsen på allmogens kolskogar. Bland skogar, hvaråt en mera noggrann vård egnas, torde böra omnämnas de till Garpenbergs bruk hörande. Under senare åren hafva der 8,000 tunnland blifvit inhägnade för att fredas för obehörig betning å plantorna efter verkställd frösådd, hvarmed vidare fortgår allt i mån af skeende afverkning, som der utföres med såg. Kolveden fälles 1½ år före kolningen, som sålunda eger rum endast af torrt virke. Qvist och ris uppsamlas för användande till bränsle, likasom stubbar till kolning. Timmerskogarne, hvilka till en betydlig del, serdeles i de öfra socknarna, äro för afverkning på viss tid upplätne, behandlas i så måtto ändamålsenligt, som endast moget timmer afverkas, åtminstone så länge det är både afverkarens och egarnes fördel att vidhålla och tillse efterlefnaden af derom slutna aftal.

I öfrigt återopas i fråga om skogshushållningen i länet hvad förra femårsberättelsen innehåller.

Af tjära, harts och pottaska har tillverkningen, likasom vid andra till bergshandteringen ej hänförliga fabriker, varit alltför

obetydlig för att öfva något inflytande på skogsafverkningen eller prisen å kol och ved. Här i staden, som ostridigt är den väsentligaste afsättningsorten därför inom länet, hafva under nedannämnda år dessa pris varit:

	1 stafrum björkved.	1 stafrum tallved.	1 stig kol om 12 t.nor.
År 1866	6,00	4,50	6,00
» 1867	6,25	4,50	4,50
» 1868	6,00	4,50	4,50
» 1869	6,00	4,50	4,32
» 1870	5,75	4,12	4,32

men skulle utan tvifvel uppgått till högre belopp, om icke vid de närbelägna sågverken så kallad plankstump och annat affall kunnat få till ved köpas till 6 r:dr för kubikfamn och det inträffat, att kolåtgången, minskad genom användning af kåks vid koppertillverkningen, under de senare åren ej motsvarat den ökade tillverkning af kol, hvartill de felslagna skördarna under några af dessa år förmått allmogen i närgränsande socknar, under det tillgång på kol jemväl erhållits från sågverken.

Skogseldar förekomma numera vida mindre än förr och der- till bidrager onekligen skogsalstrens stegrade värde och minskade bruket af svedjande.

Kalkbränning till afsalu idkas förnämligast inom Rättviks socken till den omfattning, som ortens behof samt långväga och svåra transporter föranleda och medgifva; men äfven i andra trakter af länet förekommer bränning af kalk, ehuru vanligen i mindre myckenhet, och kalken från Rättvik anses öfverträffa annan kalk i orten uti kraft och godhet.

I Borns by af Rättviks socken anlades år 1870 af ett för ändamålet bildadt bolag en fabrik för tillverkning af träolja med dess biprodukter. Aktiekapitalet utgör 20,000 r:dr och dagliga tillverkningen, när fabriken blifvit fullständigt färdig, antages komma att uppgå till omkring 300 kannor. Vid Sandviken i Vika socken är en fabrik för enahanda ändamål jemväl nyligen anlagd, der 3 arbetare sysselsättas, utan att något visst tillverkningsbelopp är uppgifvet. Dervarande fabriksbyggnader hafva i dessa dagar blifvit genom våldel förstörda.

D) Rofdjurs utödande. I tabellerna N:is 5 och 6 Tab. N:is 5 och 6 finnes utfördt antalet af dödade rofdjur, med därför utbetald belöning, och af rofdjur dödade husdjur, med å dessa beräknadt värde. Verkan af bestämmelserna om förhöjda skottpenningar ådagaläggas derutinnan så väl genom den tydligt af tagande tillgången på rofdjur, som genom årligen tilltagande minskningen af genom dem dödade husdjur.

E) Bergs- och brukshandtering, samt F) Fabriker, manufaktur och handverk. Derom lemnas redovisning i tabellerna N:is 7 a och b. Tab. N:is 7 a och b.

Bergverksrörelsens vid Stora Kopparberget produkter för år 1870 äro inberäknade i dem, som förekomma i tabellen N:o 7 a. Denna rörelse har under de sistflutna 5 åren icke serskildt omfattat smältning af silfverhaltig malm, men vid kopparmalmer- nas tillgodogörande har dock utbringats:

	Guld.			Silver.		
	£.	ort.	korn.	£.	ort.	korn.
År 1866	9	35	15	74	82	49
» 1867	20	31	60	212	6	—
» 1868	20	97	58	192	59	24
» 1869	21	82	17	206	26	60
» 1870	20	48	87	236	90	—
Summa	92	95	37	922	64	33
eller i årligt medeltal	18	59	7	184	52	86

Det utur Falu grufva under berörda tid brutna berg har uppgått till 1,423,598 tunnor, hvaraf likväl 631,740 tunnor i anseende till sin ringa kopparhalt icke kunnat tillgodogöras, utan dels såsom ofyndigt måst föras på varpen och dels lemnas till framtida behandling medelst anrikning. Den till smältning använda malmen eller 791,858 tunnor har, i medeltal uppgående till 158,372 tunnor, efter sådan beräkning årligen lemnat 16,021,46 centner råkoppar, sedermera garad dels vid det härvarande, dels vid garverket i Avesta, hvarest den under ifrågavarande tid behandlade metallen utgjort 8,767,30 centner, under det att härstädes blifvit garade 64,517,87 centner till följd af varans lättare transport härifrån till stapelort än från Avesta; varande för öfrigt vid kopparverket i medeltal tillverkade under omförmälda 5 år 2,220,29 cuntr kopparvitriol, 1,322,29 cuntr jernvitriol, 13,595,40 cuntr rödfärg, 9,130,91 cuntr svafvel och 327,44 cuntr svafvelsyra, samt för tillverkningen i medeltal årligen använda 38,262 stigar kol och 28,948 centner kåks. I och för grufvedriften och bergsbruket har Stora Kopparbergs bergslag under denna tid i medeltal årligen sysselsatt 803 arbetare, af hvilka 35 blifvit i grufvan skadade, dock endast 3 så att döden deraf följt.

Från äldre tider tillbaka hafva desse arbetare i staden och angränsande socknar bebott egna gårdar, på landet åtminstone med tillhörande större eller mindre jordland. I den senare tiden har dock inom bergslaget mer och mer gjort sig gällande den åsigten, att det med såväl arbetarens som arbetsgifvarens fördel bäst öfverensstämmer, att för arbetarne tillhandahålla lämpliga och goda bostäder, och denna anordning synes hafva bland andra välgörande verkat på sedligheten bland bergslagets arbetarepersonal. Om än i förutnämnda hänseende mycket ännu återstår att göra och önska, kunna dock behofven derutinnan för den obemedlade arbetarebefolkningen inom staden icke uteslutande bero af bergslaget, fastän obestridligen den största arbetsgifvaren härstädes.

Efter anställda försök, att på mekanisk väg från den ofyndiga bergarten afskilja det deri inneslutna metalliska godset och såmedelst kunna betydligt inskränka smältningskostnaderna och det derfor erforderliga brännmaterialet, har Stora Kopparbergs bergslag, då åtgärderna dermed vid ett för ändamålet med en kostnad af omkring 40,000 r:dr uppfördt försöksverk fördelaktigt utfallit, under nästlidet år till ena afdelningen utfört byggnaden af ett större *anrikningsverk*, hvilket kostat omkring 300,000 r:dr. Afsedt för krossning samt anrikning af 1,000 centner malm i dygnet, kunna dock med verket i dess närvarande skick endast 700 centner gods färdigberedas, intill dess finbokning och slamning får utföras med de apparater, som tillhöra den ännu ofullbordade afdelningen i denna storartade och vackra verkstad.

Detta verk har af vederbörande taxerings-komité blifvit upptaget till ett fastighetsvärde af 152,900 r:dr.

Såsom ett oundgängligt medel för en sådan bergsbruksnäringens och förnämligast jernhandteringens utveckling, hvartill de inom detta och Örebro län befintliga malmförråd lemnade tillfälle, omförmäldes i förra berättelsen en ifrågaställd *jernvägsanläggning* emellan Falun och Frövi station å Köping—Hultbanan. En del af berörda jernbana, eller dess sträckning mellan Frövi och Ludvika, såsom slutpunkten för den i detta län deremellan och Smedjebacken anlagda jernväg, har blifvit till utförande upplåten åt ett engelskt bolag, som verksamt handhafver arbetet. Detta företag i förening med de åtgärder, som sedermera blifvit vidtagna för banans utsträckning både till Falun och öfre Dalorten samt genom Vermland och Dalsland till Göteborg, äfvensom den ihärdighet, hvarmed fortfarande förhandlas om en genare jernvägsförbindelse från Stockholm till västra bergslagen, än genom norra stambanans beslutade riktning kan vinnas, ingifva numera de bästa förhoppningar om en lycklig lösning af den för ortens och landets förkofran så viktiga frågan, huruvida dess rika malmfyndigheter i brist på behöfliga kommunikationsmedel fortfarande skola förblifva, om icke ett dött, dock såsom hittills ett föga användbart kapital eller komma att behörigen och ändamålsenligt tillgodogöras.

Deremot upphörde under år 1870 all vidare förhoppning om framgång af *de borrhningar efter bergolja*, hvilka under några föregående år blifvit utaf 3 serskilda bolag företagna på 9 olika ställen inom Rättviks socken och Boda kapellslag. Bolagen, som i dessa företag nedlagt omkring 130,000 r:dr, skulle sålunda, efter att med en borrhbrunn vid Osmundsberget nedträngt till ett djup af ända till 1,050 fot, hafva måst öfvergifva berörda företag utan annat väsentligt gagn för landet, än den tillfälliga arbetsförtjenst, som derigenom bereddes ortens befolkning, om icke bemödandena att ernå det föresatta målet föranledt till upptäckt af det *fosforhaltiga konglomerat*, som sedermera gifvit anledning till försök att deraf för jordbruket bereda ett värderikt gödselsalt, hvarmed kunde minskas behofvet af sådana varors införsel från utlandet. För tillgodogörande af de mäktiga och vidstäckta lager, som af förutnämnda råämne skola förefinnas i Rättviks socken och sannolikt äfven annorstädes, der kalkbildningen inom Nedan- och Ofvan-Siljans fögderin förekommer, har ett nytt bolag bildat sig samt företagit dertill erforderliga byggnaders uppförande och vid årets landbruksmöte i Göteborg erhållit pris för der utställda prof af dess försöksvis framställda tillverkningar.

Vid Svartnäs bruk i Svärdsjö socken har verkstad år 1870 blifvit inrättad för *jernstillverkning efter Bessemer-metoden*, hvilket under femårs-perioden äfven egt rum vid Bäcka masugn i Orsa socken; och Korsnäs masugnsbolag har i närheten af jernvägsstationen och masugnen anlagt en verkstad för utsmidning af smältstycken.

I Hedemora socken har vid det enda i länet befintliga bränneri *bränvinstillverkning* egt rum, nemligen:

	Kannor.	Med afgift.
År 1866 under 2 månader af.....	50,677,5	30,406,50
» 1867 » 1½ månad samt 2 terminer	56,776,5	36,225,90
» 1868 » 4 terminer.....	31,857	22,299,90
» 1869 » " "	37,940	26,558,00
» 1870 » 6 " "	67,795	47,456,50
Summa	245,046	162,946,80

hvaraf dock år 1867 för undertillverkning restituerades 514 r:dr 85 öre; och hafva afgifterna för 3½ månader utgått efter 60 öre, men för öfrigt med 70 öre kannan.

Med ett värde af 147,753 r:dr och 67 arbetare har vid Grycksbo pappersbruk i Kopparbergs socken år 1870 blifvit tillverkade 14,733½ ris åtskilliga slags papper. Haganäs tändsticksfabrik i Torsångs socken har nämnda år sysselsatt 23 arbetare för tillverkning af 3,471,500 bundtar tändstickor till värde af

13,102 r:dr, och vid Sandvikens nyanlagda träoljefabrik hafva 3 arbetare varit använda.

I Falu stad har ock under ifrågavarande tidrymd blifvit anlagdt ett *bayerskt ölbryggeri*, som med afseende på förhållandena inom orten torde kunna vara att hänföra till ett större företag; men i öfrigt synas icke näringsidkarne inom länets städer hafva utvecklat någon större verksamhet.

4. Kommunikations-anstalter och varubyten.

A) **Landkommunikationer.** Längden af i länet varande vägar med derå vid 1870 års slut befintliga *gästgifverin* och årligen utgångne krono- och gästgifveri-*skjutshästar*, äfvensom statens och serskilda kommuners *kostnader för väganläggningar* eller

Tab. N:o 8. vägförbättringar, utvisar tabellen N:o 8. *Vägarnes beskaffenhet* anses i allmänhet god, der icke jordmån, brist på tjenliga fyllningsämnen och en stark trafik med för vägarnes bevarande mindre lämpliga fordon, isynnerhet under höst och vår samt i regnig väderlek, åstadkomma ett motsatt förhållande, serdeles på vissa trakter i Näsgårds, Sätters, Nedan- och Ofvan-Siljans fögderin, der grunden består af jäsjord. På några ställen i Sätters, Nedan-Siljans, Vesterdals och Vesterbergslags fögderin förekomma svårare backar, betungande för trafiken och för vägunderhållet, då från höjderna nedrinnande vatten ofta skadar sådana vägar både till fyllning och grund.

Under ifrågavarande tidrymd hafva följande vägarbeten egt rum:

1:o anläggning af ny väg emellan Baggbo och Hästbergs byar i Stora Tuna socken, hvarigenom en ginare kommunikationsled emellan Falun och Grangärdes kyrkoby blifvit öppnad, förkortande afståndet dessa orter emellan med 4 mil. Med anslag af allmänna medel till belopp af 15,500 r:dr enligt Kongl. brefvet den 15 April 1864 är detta arbete, omfattande 1¼ mil ny väg, utfördt genom Grangärdes kommun samt vägarbetet slutligen afsynadt och godkänt år 1867.

2:o anläggning af väg emellan Särna och Idre kyrkor, till företagande hvaraf 5,000 r:dr redan beviljades genom Kongl. brefvet den 3 Mars 1865, ehuru under samma år blott förberedande åtgärder hunno företagas; och har, sedan ytterligare 10,000 r:dr dertill anslagits genom Kongl. brefvet den 1 November 1867, arbetet blifvit utfördt och afbesigtigadt den 30 Oktober 1870, omfattande en väglängd af 3 mil.

3:o omläggning af vägen emellan Komtillmätta gästgifvaregård i Gagnefs socken samt Svedjebyn i Floda socken efter den år 1864 uppgjorda planen till förbättring af allmänna vägen till och genom Vesterdalarne. För bearbetande af denna del utaf öfvermålade plan hafva, sedan Kongl. Maj:t genom dess nådiga bref af den 8 April 1868 anvisat ett anslag af 16,000 r:dr, Gagnefs och Floda socknemän med en uppoffring derutöfver af 4,129 r:dr 84 öre utfördt arbetet, som, afbesigtigadt nästlidet år, befriat denna vägsträckning från flere svåra backar.

4:o omläggning af landsvägen i Garpenbergs socken från Dormsjö förbi Finnhyttan till Grytnäs sockenrå till undvikande af derå varande betydliga backar, för en till 21,300 r:dr beräknad kostnad, med dertill genom Kongl. brefvet den 30 November 1866 beviljadt statsanslag af 14,000 r:dr och kommunens

tillskott af 7,450 r:dr, hvilket arbete år 1870 blifvit fullbordadt, omfattande en väglängd af ¾ mil.

5:o anläggning af väg ifrån Timmergatan i Transtrands socken till riksgränsen mot Norge med dertill genom Kongl. brefven den 8 April 1868, den 23 November 1869 och den 18 November 1870 anslagna tillsammans 48,400 r:dr, hvilket företag dock endast till vid pass ¾ under nämnda år hunnit utföras.

Derförutan hafva arbeten inom Malungs socken till *förbättring eller omläggning* af allmänna vägen vid Lindsnäs, i Nordånaker, samt på Hoftaheden blifvit utförda för de 2,000 r:dr, som af statsmedel i anledning af 1867 års missväxt anvisades till understöd för arbetsföre fattige inom socknen utan återbetalningsskyldighet; samt i Lima socken å landsvägen genom Risätra, Ytterås, Bu, Östra Årnäs, Lundbackens och Bergsvalla byar, jemte ombyggnad af Buvallsbron med stenhvalf för en sammanräknad kostnad af 6,225 r:dr, socknemännen på enahanda sätt tilldelade dels med 2,000 r:dr af staten, dels af länets nödhjelpskassa; äfvensom nya socknevägar blifvit i Malungs och Lima socknar under tiden byggda för en sammanräknad kostnad af 5,750 r:dr, deraf 2,000 r:dr utgöra lika beskaffade gåfvo-medel, uppgående sträckningen af dessa nya sockenvägar till 3¼ mil; och har i öfrigt dels inom Åls socken sådan väg blifvit anlagd till en sträcka af omkring 1 mil med en kostnad af vid pass 2,000 r:dr samt allmänna landsvägen derstädes förbättrad vid en svårare backe med 250 r:dr, dels ock förbättring af allmänna vägar inom Falu stads område egt rum med en kostnad af 2,137 r:dr 33 öre samt förbättring af sockenvägen inom Sundborns socken blifvit verkställd för 550 r:dr.

Inom Sätters fögderi hafva under denna tid 2 större *broar* blifvit ombyggda utaf sten, nemligen Hyttbäcksbron i Gustafs socken med en kostnad af 8,050 r:dr och bron öfver Tuna-ån i Stora Tuna socken nära kyrkan med en af kommunen bekostad utgift af 27,920 r:dr.

Med väghållningsbesväret har fortfarande varit förenad skyldigheten för serskilda kommuner att underhålla 55 stycken *flottbroar* och större *fasta broar* samt 10 *färjor*, för hvilka sistnämnda likasom för 17 flottbroar den byggnadsskyldiga menigheten uppburit genom taxor bestämda afgifter.

Till 1870 års slut hade antalet af *grindar* å de allmänna vägarne, upptagna till 179 stycken i förra berättelsen, blifvit något förminskadt.

Såsom af åberopade tabellen synes, var antalet af *gästgifverin* vid 1870 årsslut 2 mindre än tabellen för år 1865 upptager, men det af gällande skjutsentreprenader lika, och endast 3 gästgifverin, hvarvid skjutsningen på annat sätt utgjordes.

Skjutsanstalter på grund af bestämmelserna i Kongl. brefvet den 24 Januari 1865 äro fortfarande 4.

Postanstalterna utgjorde vid 1870 års slut inom detta län: 5 postkontor, 4 postexpeditioner och 16 poststationer, spridda äfven till länets aflägsnaste bygder, Särna och Transtrands socknar. Den 3 gånger i veckan fram och åter emellan Vesterås och Falun fortfarande förda *diligenspost* har från sistnämnda postkontor befordrat:

år 1866	112	passagerare	och	384	paket,
» 1867	106	»	»	449	»
» 1868	104	»	»	539	»
» 1869	123	»	»	579	»
» 1870	99	»	»	1,575	»

Ny postgång har blifvit öppnad år 1867 emellan Nås och Filipstad 2 gånger i veckan, samt emellan Mora, Malung och Råda i Vermland en gång i veckan, äfvensom år 1870 emellan Falun, Svärdsjö och Enviken 2 gånger i veckan, samt emellan Elfdals sockens år 1862 inrättade poststation och den nyinrättade i Särna socken en gång i veckan. *Postbefordringen*, hvilken med sistlidet är upphört att utgå såsom ett jorden åliggande onus, har i allmänhet egt rum genom serskildt slutna entreprenadafstal.

Kronobrefbärings skyldigheten, som till följd af den utveckling, postväsendet äfven inom detta län på senare tider vunnit, numera endast är anlita för tjenstebrefs fortskaffande, då så erfordras, till de få kommuner, dit allmänna posten ej kan begagnas, kan, ordnad i öfverensstämmelse med derom gällande föreskrifter, inom denna landsort icke anses utgöra något jordbruket serdeles betungande besvär. Den årliga kostnaden härför beräknades år 1869 för hela länet i rundt tal till vid pass 2,300 r:dr och har sedermera ytterligare nedgått.

Af den berättelse, som direktionen för *Gefle-Dala jernvägsbolag* till den i Gefle, der den har sitt säte, innevarande år hållna bolagsstämma afgifvit för räkenskapsåret 1870, inhemtas, att under de sista 5 åren antalet passagerare stigit från 89,267 till 112,750, godstrafiken från 5,766,930 till 9,900,595 centner och influtna afgifter från 1,152,874 r:dr 21 öre till 1,509,946 r:dr 32 öre, som efter erforderliga kostnaders godtgörande lemnat tillfälle att till aktieegarne utbetala 5 procent ränta och derutöfver 13 procent i vinst å deras i bolaget insatta kapital; utgörande den för jernvägens och materielens ständiga underhåll afsatta reservfonden vid sistnämnda års slut 1,193,077 r:dr 30 öre.

Om rörelsen å den inom orten i öfrigt redan befintliga, med ångkraft trafikerade *Vessman-Barkens jernväg* har blifvit lemnad följande redogörelse, utvisande stigande inkomster af den ökade godstrafiken under minskning af jernvägens anlåtande såsom personligt fortskaffningsmedel:

	Persontrafik.		Godstrafik.			Totalsumma. R:dr R:mt.
	Antal passagerare.	Afgift.	Vigt. centner.	Kubikfot.	Afgift.	
År 1866 ...	12,958	4,728,64	443,645,00	10,218,20	46,289,69	51,018,33
» 1867 ...	8,080	3,113,94	401,450,00	3,397,20	41,196,71	44,310,65
» 1868 ...	6,052	2,763,09	377,371,00	18,090,90	42,872,80	45,635,89
» 1869 ...	6,597	3,163,79	507,395,50	35,241,20	61,380,85	64,544,64
» 1870 ...	8,528	3,818,37	531,154,00	267,354,97	69,542,59	73,360,96
Summa	42,215	17,557,83	2,264,015,50	334,302,47	261,282,64	278,870,47

Utom Gefle-Dala jernvägs enskilda *telegrafinrättning*, hvaraf äfven allmänheten får vid i länet varande stationerna Falun och Korsnäs sig begagna å vissa tider af dagen och då sådant ej är till hinder för jernvägsrörelsen, inrättades år 1868 statstelegrafstationer i Falun och Hedemora samt en så kallad privatstation i Smedjebacken. Vid dessa äro anställda: i Falun en kommissarie och en assistent, i Hedemora en kvinlig assistent och i Smedjebacken en kvinlig föreståndare. Under år 1870 äro telegrammer afsända:

från Falun 3,222, från Hedemora 536, från Smedjebacken 1,508, och ankomna:
till Falun 2,857, till » 549, till » 1,294.

Vid stationen i Falun, hänförd till andra klassen, har under samma år högsta daginkomsten uppgått till 36 r:dr 59 öre.

B) Sjökommunikationer. Sjön Runn och dermed i förening varande Dalelfven och Tuna-ån bilda lifligt begagnade trafikleder emellan Falun, Korsnäs, Strand i Vika socken, Gustafs kyrka samt Bro och Domnarfvet i Stora Tuna socken. Utom 3 segelslupar om 3 nyläster och andra farkoster föras gods och passagerare emellan omförmälda stationer af 5 ångbåtar: Falun, Sylfid, J. S. Bagge, Domnarfvet och Kopparberget, med tillhörande prämar. Å sjön Hyn underhåller ångbåten Korsån fraktfart emellan der belägna jernverk af samma namn i Sundborns socken och Kjellvikens station å Gefle-Dala jernväg. Inom Husby och Hedemora socknar begagnas en del af Dalelfven med 2 lastprämar för transport af malm och jerneffekter emellan Husby kyrka, Brovalla och Grådö vid pass 2 mil. Å Dalelfven bedrivs vidare båtfart emellan Båtsta i Stora Tuna socken och Gagnefs kyrka omkring 2 mil, äfvensom ofvanför Grådafallen i Gagnefs socken genom Insjön i Åls socken samt vidare å Siljan och Orsasjön på en sträckning af 6 till 7 mil och, så länge det icke af is hindras, är å denna led daglig ångbåtsfart numera underhållen. Utom 12 jakter eller seglande farkoster gå nu 4 ångbåtar, Mora, Siljan, Prins August och Tomten, å dessa betydliga vattendrag. Öfver sjöarne Norra och Södra Barken i förening med Strömsholms kanal har Vesterbergslagen under sommarmånaderna daglig ångbåtskommunikation på Stockholm, förutom genom ångbåten Strömsholms Kanal, som icke tillhör orten, medelst 4 ångbåtar: Dalarne, Norberg samt Smedjebacken N:o 1 och 2, om tillsammans 32,87 lästers drägtighet samt 55 hästkrafter, och utgör antalet af i öfrigt från orten begagnade seglande fartyg 38 om 543 nyläster. På sjöarne Vessman, Björken och Bysjön i Grangärdes och Ludvika socknar användes en mindre ångbåt, Carl, om 5 hästkrafter; och äro för öfrigt de i detta ämne bekomna uppgifter sammanfattade i tabellen N:o 9.

Tab. N:o 9.

De för *timmerflottnings* utvidgade bedrivande erforderliga renningar och strömbyggnader i större och mindre vattendrag hafva fortgått genom de deraf intresserade bolagens omsorg och på deras bekostnad, såsom i förra berättelsen omförmäldes. I följd af den gemensamhet, som för de serskilda bolagen uppstått i virkesflottningen å de större vattendragen, såsom Vesterdalfven, Vanån och Dalelfven emellan Djurås och Torsång, blef en förening dem emellan af nöden och ett för sådant ändamål upprättadt reglemente efter vederbörandes hörande af länsstyrelsen fastställt redan den 27 Maj 1865. Den utvidgning, trävarurörelsen sedermera vunnit, har dock gjort utsträckningen

af berörda stadganden till jemväl Österdalelven och dermed sammanhängande vattendrag erforderlig, och ett deraf föranledt samt på vunnen närmare erfarenhet i ämnet grundadt förnyadt reglemente för virkesflottningen å förutnämnda vattendrag har blifvit af länsstyrelsen fastställt den 30 December 1870, men beror på pröfningen af deremot i Kongl. Kammarkollegium anförda besvär.

C) **Sjöfart och handel.** Ofvan åberopade tabell N:o 9, utvisande antal och lästetal af de länets innevånare tillhöriga *fartyg* och *båtar* om 3 nylästers drägtighet och deröfver, upplyser äfven om antalet af *skeppare* och *besättning* derå, samt af personer, som *idka handel* såsom lefnadsyrke, enligt vederbörandes derom för nästlidet år lemnade uppgifter. Anteckningarna öfver dem, som på grund af Kongl. förordningen den 18 Juni 1864 anmält sig till idkande af handel eller annan näring, upptaga deras antal år 1866 till 117, år 1867 till 57, 1868 till 53, 1869 till 97 och 1870 till 65.

Inom länet finnes icke någon anstalt till *försäkring mot sjöolyckor*, och sådana, hvarigenom gods och fartyg gått förloerade, hafva icke veterligen timat under denna tidrymd, enär der-till ej kan hänföras den skada, som genom olofligen fördt spräng-ämne å ett vid hamn liggande fartyg inträffat.

Jordbrukets, boskapsskötselns, skogarnes och bergsbruks-näringsens alster utgöra väl föremål för *ortens handel*, men de tillfällen, då den sträcker utom länets gränser med åkerbrukets afkastning, äro sällan förekommande undantag. Från öfversta Dalsocknarna utföres deremot icke så obetydligt smör och ost, likasom från de nyligen tillvägabragta mejerien i närheten af Hedemora. Utur skogarne försäljes kol till bergsbruksrörelsens bedrivande, förnämligast inom, men äfven utom länets gränser, samt bjelkar och timmer, det senare försågadt till plank och bräder för afskeppning till utrikes orter, hufvudsakligast från Gefle och Skutskärs hamnar. Jernmalm och tackjern förarbetas för det mesta vid verkstäder inom orten, men försändas ock till förädling utom densamma, jemväl till utlandet. Brukens effekter föras till afsättningsorterna Söderhamn, Gefle, Stockholm och Göteborg, efter belägenhet och tillgängliga kommunikationsleder. Under färder och vandringar, som Dalallmogen för sådant ändamål företager till andra delar af riket och äfven till utlandet, afsätter denna allmoge sina *slöjdvaror* och *laggkärl* från Mora, Elfdals, Venjans och Rättviks socknar, *slipstenar* från Orsa, samt *väggur*, *väfskedar*, *korg-* och *hårarbeten* från Mora, Vämhus och Elfdals socknar. Allmogen i Vesterdalarne samt Nedan- och Ofvan-Siljans fögderin drifver fortfarande en i vikt sig ökande *handel på Norge*, ännu vanligen, i saknad af väg under sommaren, dock endast vintertiden, utförande stångjern, liar, gröfre smiden och slöjdvaror, smör och fogel, samt hemförande hästar, skinnvaror, torrskiff och sill.

I allmänhet utgöres *införseln* till länet af spannmål, salt och manufaktur- samt specerivaror, äfvensom tobak, hvaraf förbrukningen är mycket betydande, likasom af brännvin.

Afgifterna för *minut- och utskänkningshandeln* dermed och andra likartade drycker hafva utgjort: år 1866 54,638 r:dr 22 öre, år 1867 51,797 r:dr 25 öre, år 1868 46,417 r:dr 36 öre, år 1869 46,124 r:dr 53 öre och år 1870 45,703 r:dr 47 öre, tillsammans 244,680 r:dr 83 öre; och sålunda i medeltal 48,936

r:dr 16 öre, samt utvisa vid jemförelse med förhållandet under föregående 5 år en minskning af mera än 5,200 r:dr, som torde kunna häntyda på en minskad förtäring af spritdrycker, men äfven på en mildare tillämpning af beskattningsrätten och att förbrukarne gjort sig bättre till godo partihandelns billigare pris. Utskänknings- och minuthandeln med spritdrycker har under ifrågavarande tidrymms sista försäljningsår egt rum å 14 utskänknings- och 7 minuthandelsställen i städerna samt vid 17 gästgifverin och 6 minuthandelsställen å landsbygden, äfvensom utskänkningsrätt för kortare tid varit medgifven under Kongl. Dalregementets möten på dess lägerplats Rommehed, vid 2 gästgifverin i Kopparbergs fögderi, å 2 vid Falun belägna utvårdshus, vid serskilda balttillställningar och teaterrepresentationer, samt å 4 passagerareångbåtar, tillhörande i Falun, Mora och å Smedjebacken boende personer. Ifrågavarande handelsrörelse har i Falun, förutom å stadskällaren, utvårdshusen och vid nyssberörda serskilda tillfällen, fortfarande varit öfvertagen af ett *bolag*, som af sin vinst derå anslagit en del till stadskassan samt återstoden till nyttiga och välgörande ändamål för staden, dock enligt bolagets bepröfvande. Bolaget har för det mesta lemnat sina anslag under denna tid till fromma för folkundervisningen, men tillika för viktiga företag besparat en fond, uppgående till 60,000 r:dr. I de flesta fall torde kommunerna i öfrigt begagnat dem tillkommande andelar af utskänknings- och minuteringsafgifterna till minskning i kommunalbeskattningen, men upplysning derom har icke i allmänhet blifvit i nu afgifna redogörelser meddelad.

Den *gårdfarihandel*, som här i länet varit mera allmänt idkad af drängar från Elfsborgs län, har i väsentlig mån af-tagit efter den allmännare tillämpning, som rättigheten att å landet idka handel i öfverensstämmelse med Kongl. förordningen den 18 Juni 1864 inom orten vunnit. Om å ena sidan berörde gårdfarihandels skadliga inflytande på befolkningens omtanka och sedlighet i flere hänseenden numera kan anses hafva nästan upphört, då densamma sällan förekommer annat än å ortens få marknader, så torde äfven deremot å andra sidan den nu nog långt sträckta *landthandeln* bereda en ganska afsevärd skada bland befolkningen genom en alltför lätt och oftare tillgänglig åtkomst af öfverflödsvaror samt deribland spritdrycker, såsom de genom landthandeln tillhandahållas och derefter i orterna till förbrukning säljas, enligt hvad af domstolsförhandlingarna och fångförteckningarna ådagalägges. Från Malungs, Äppelbo och Elfdals socknar utvandra ännu många på gårdfarihandel, förnämligast med smiden och småkram, men det bör kunna väntas, att begäret dertill skall minskas i mån som ökade bergningsutvägar inom hembygderna göra dessa utvandringar obehöfliga och den uppväxande ungdomen med en förbättrad skolundervisning lär sig att inse, huruledes dessa utvandringar vanligen i sedligt hänseende medföra större förluster, än den ekonomiska vinst, som någon gång hemföres, men äfven icke sällan i förening med sedlighet och redbarhet gått för den utvandrade före hemkomsten förlorad.

Genom Kongl. Kommerskollegii beslut af den 21 November 1865 äro *marknaderna* i länet inskränkta till en i Mora, två i Hedemora och en i Säter, men vanligen samla sig folk från serskilda trakter för byteshandel och köpenskap i Mora under första dagarne af Juli och i Falun i veckan före jul, numera vanligen omkring den 18 December, äfvensom onsdagen efter fjerde

böndagen för byte och salu af hästar och andra kreatur. Efter hand börjar ock handeln samt tillförseln af landtmannavaror på

bestämda *torgdagar* i städerna och å Smedjebacken att utveckla sig och denna ordning att tillvinna sig förtjent afseende.

5. Kameralförhållanden.

De upplysningar, som kunnat erhållas om antalet af *hemman* och *lägenheter* på landet, deras natur och *bruksningsdelar*, äfvensom *tomter* och *jord i städerna*, tillika med *uppskattnings-*

Tab. N:o 10 a *värdet*, äro sammanförda i tabellerna N:o 10 a och b.

och b. Om *ödeshemman* är icke något att förmäla, men *skattläggning* har under ifrågavarande 5 år egt rum af 443,183 mantal af rekognitions- och byggnadsskogar, deraf de till Fredriksbergs- och Gravendalsverken anslagna inom Säfsnäs socken till 43,128 mantal; men förrättningen beträffande desamma har ännu ej vunnit fastställelse. Deremot har sådan blifvit meddelad å den skattläggning, hvarigenom Floda kronoallmänning blifvit bestämd till 2 hela mantal. Af krononatur till *skatte köpta* hemman och lägenheter utgöra under nämnda tid 121,335 mantal.

Hemmansklyfningar och *jordafsöndringar* kunna för den ifrågavarande tiden icke uppgifvas, då anmälan om desamma icke förekommer, derest icke fråga väckes om deras bestånd och laglighet till areal och afgäld.

Tab. N:o 11. Tabellen N:o 11 visar, att antalet af såväl sökta som afslutade *laga skiften* nedgått till betydligt under hälften emot förhållandet åren 1861—1865, under det att kostnaderna till landtmätare och gode män då utgjorde 225,704 rdr 92 öre för 202 afslutade förrättningar, afseende 2,486,769 kvadratref egor, men samma kostnader för endast 96 sådana skiften under sista 5 åren uppgått till 192,303 rdr 33 öre för skiftade 1,685,358 kvadratref egor. Anledning till minskningen i antalet af sökta skiften torde återfinnas uti såväl verkningarna af flere inträffade felsegna skördar som det återstående ringare antalet skifteslag, der sådana förrättningar numera kunna ifrågakomma, så länge den inskränkning i skiftesvitsordet, som innefattas i Kongl. kungörelsen den 11 Februari 1859, bibehålles; och befolkningens i öfre Dalorten obenägenhet emot rubbning af de stora bysamhälligheter, der den vill liksom förfädren sammanbo, i förening med dess obemedlade ekonomiska ställning, utgör ett hinder för en ändamålsenligare reglering af egoområdena genom

laga skiften, än som med afseende på nyss anförda förhållanden kunnat tillvägbringas genom storskiftesförrättningarna, serdeles under de bestämmelser, som före återopade kungörelsens meddelande vid deras utförande voro att tillämpa.

Understöd af allmänna medel till följd af laga skiften hafva blifvit utgifna under:

år 1866 med	r:dr 14,366,81.
» 1867 »	» 3,750,98.
» 1868 »	» 18,361,00.
» 1869 »	» 9,975,00.
» 1870 »	» 9,166,32.

Summa r:dr 55,620,31.

Vid skiftesverket i länet anställde ordinarie samt kommissions- och vice kommissions-landtmätare utgjorde år 1870 ett antal af 15 med 10 behörigen tillförordnade medhjelpare och en elev.

Nedanstående tabell Litt. A visar förhållandet med Tab. Litt. A. *storskiftes- och afvittringsförrättningarna*, som under ifrågavarande 5 år omfattat Lima och Transtrands socknar, Orsa socken och Ore sockens öfverloppsmark. Till följd af de ändringar, som i planen för afvittringen och besutenhetsregleringen i förstnämnda tvenne socknar blifvit bestämda genom Kongl. Maj:ts i ämnet meddelade serskilda beslut, hafva storskiftesgöromålen, emot hvad i förra berättelsen omförmäldes såsom antagligt, först under innevarande år derstädes hunnit blifva afslutade och skiftet genom utslag fastställt, hvilket ännu icke vunnit laga kraft. Under dessa år hafva vid storskiftesverket årligen tienstgjort en styresman och 18 landtmätare.

I tabellen N:o 12 är redovisning meddelad i afseende Tab. N:o 12. på *kronouppbörden* i länet under ifrågavarande tidrymd.

Ehuru, på sätt i förra berättelsen är vordet utredt, det statsbidrag, som för indelta truppersnas legning, aflöning och underhåll, beklädnadsbidraget inberäknadt, i allmänhet kan antagas till minst 160 rdr för hvarje rote och, fastän icke åt

Tab. Litt. A.

Allmänna storskiftesförrättningarna jemte Kongl. Maj:ts och Kronans kostnader derför.

	Egor i kvadratref räknadt.								Utstakade rå- eller skifteslinier. Fot.	Antal storskiftade besutenheter.	Kongl. Maj:ts och Kronans kostnader.
	Affattade och beskrifna.				Skiftade eller föreslagna till område för besutenheter m. m.						
	Inrösningsjord.	Afrösningsjord.	Impedimenta.	Summa.	Inrösningsjord.	Afrösningsjord.	Impedimenta.	Summa.			
År 1866	11,902	586,466	—	598,368	—	—	—	—	—	—	37,909,84
» 1867	4,305	444,720	—	449,025	82,231	—	—	82,231	126,900	—	39,345,50
» 1868	6,638	300,498	—	307,196	39,795	7,802	13,501	61,098	583,196	—	39,339,75
» 1869	3,109	327,308	—	330,417	39,799	225,195	48,529	313,523	1,000,592	1,015	38,624,16
» 1870	6,899	238,902	—	245,801	—	—	—	—	2,240,880	—	45,053,41
Summa	32,913	1,897,894	—	1,930,807	161,825	232,997	62,030	456,852	3,951,568	1,015	200,272,66

de till Dalregementet anslagne 1,200 man bostad af roten bestås, berörda kostnader sålunda uppgå i medeltal årligen till mera än 230,000 r:dr, hvilket serdeles för befolkningen i de öfre fattigare Dalssocknarne, der rotarne ega ringa odlad jord, synes medföra mycken tunga; så torde, sedan de i senare tider öppnade kommunikationer gifvit åt nämnda orters vidsträckta skogsmarker ett förut icke anadt högt värde, åsigterna om det för denna landsort *betungande i soldatehållet* böra undergå väsentlig förändring, serdeles då genom ändamålsenlig vård af skogarne och därför inflytande kapital medel icke lära kunna saknas, att utan all annan åtgärd eller uppoffring af jordegaren få fosterlandets kraf i berörda hänseende uppfyllt.

Kommunalbeskattningen. Öfver de år 1870 debiterade kommunalutskylderna i hela länet meddelas här efter derom inkomna uppgifter följande sammandrag:

		Af jordbruksfastighet.	Af andra beskattningsföremål.	Personlig afgift.	Summa.
Kopparbergs fögderi:	Kopparbergs socken	7,900	10,532	1,650	20,082
	Aspeboda "	2,616	716	387	3,719
	Sundborns "	1,784	687	743	3,214
	Envikens "	1,719	—	1,146	2,865
	Svärdsjö "	2,621	1,284	1,264	5,169
	Vika "	4,974	3,343	1,448	9,765
	Torsångs "	1,804	626	459	2,889
	Stora Schedvi "	3,875	923	1,585	6,383
Nusgård's fögderi:	Hedemora "	3,887	3,930	2,900	10,717
	Husby "	3,017	5,122	—	8,139
	Garpenbergs "	2,515	491	—	3,006
	By "	2,832	2,853	—	5,685
	Folkärna "	1,851	495	2,006	4,352
	Grytnäs "	219	159	731	1,109
	Avesta kommun...	60	329	126	515
Sätters fögderi:	Stora Tuna socken	31,267	4,691	—	35,958
	Silfbergs "	565	736	—	1,301
	Gustafs "	2,500	914	—	3,414
	Sätters "	1,259	562	—	1,821
	Gagnefs "	13,419	1,584	5,354	20,357
Nedan-Siljans fögderi:	Leksands "	8,938	1,381	7,486	17,805
	Åls "	—	—	778	778
	Bjursås "	4,364	561	1,963	6,888
	Rättviks "	5,484	1,219	1,596	8,299
	Ore "	6,939	2,182	849	9,970
Öfvan-Siljans fögderi:	Mora "	371	416	—	787
	Våmhus "	2,153	—	—	2,153
	Orsa "	2,899	—	—	2,899
	Elfdals "	1,033	885	—	1,918
	Sofia Magdalena "	3,499	160	—	3,659
	Venjans "	1,644	—	—	1,644
	Särna "	4,226	6,403	—	10,629
Vesterbergslags fögderi:	Grangärdes "	26,908	8,927	2,202	38,037
	Ludvika "	3,717	3,094	1,642	8,453
	Norrbärkes "	1,700	20,045	—	21,745

	Af jordbruksfastighet.	Af andra beskattningsföremål.	Personlig afgift.	Summa.
Vesterbergslags fögderi: Söderbärkes socken	8,200	2,450	1,830	12,480
Malingsbo "	2,150	301	458	2,912
Vesterlals fögderi: Floda "	4,162	468	—	4,630
Näs "	3,702	1,068	—	4,770
Säfsnäs "	605	1,001	1,389	2,995
Jerna "	2,385	554	—	2,939
Äppelbo "	1,000	40	—	1,040
Malungs "	4,913	2,184	—	7,097
Lima "	8,600	—	—	8,600
Transtrands "	5,937	96	436	6,469
Summa för landsbygden r:dr r:mt	206,213	93,415	40,425	340,056

	Af fastighet.	Af all bevilning enligt 2a artikeln.	Af kapital och arbetsbevilning.	Personlig afgift.	Summa.
Falu stad	7,090	17,889	10,595	4,605	40,179
Hedemora stad	2,581	—	382	382	3,345
Sätters "	3,748	—	4,897	—	8,645
Summa för städerna	13,419	17,889	15,874	4,987	52,169
Summa uppgifna kommun. utsk. för länet					392,225

Anm. Olika uppfattning af kommunalförfattningarnas bestämmelser och deraf föranledd olika tillämpning af desamma hafva, enligt hvad detta sammandrag visar, medfört inom serskilda kommuner ganska olika betungande kommunalbeskattning; men de förekommande skillaktigheterna torde dock flerstädes jemväl härleda sig från olika uppfattning om vissa afgifters hänförlighet till kommunalutskylder samt från olika uppburds- och redogörelsesätt, hvilket icke kunnat förekommas, då någon till likhet och öfverensstämmelse i berörda hänseenden ledande föreskrift hitintills icke är meddelad, utan åtgärderna derutinnan varit beroende på hvarje serskild kommuns eller dess styrelses bepröfvande. Detta sammandrag kan dock gälla såsom en framställning om det belopp af kommunalskatter inom länet för ett år, hvilka kommunernas styrelser sjelfva uppgifvit såsom derunder utgångna, samt i det närmaste äfven derom, huruledes dessa skatter olika drabbat jordbruks- och andra näringar samt den mantalsskrifna befolkningen personligt.

I afseende på kommunalbeskattningen inom *Falu stad* är en fullständig framställning lemnad i efterföljande tabell Litt. Tab. Litt. B. B, upptagande de serskilda beloppen deraf för nästlidet år till en sammanräknad summa af 40,178 r:dr 99 öre. Till beloppen af stads- och kyrkoutskylderna medverka ränta och amortering å det staden i och för läroverksbyggnaden af staten beviljade lån, hvaraf vid 1870 års slut 39,934 r:dr 40 öre voro oguldne, och Kristine kyrkas eller stadsförsamlingens skuld vid samma tid, uppgående till 36,414 r:dr 45 öre.

Någon *landstingsskatt* har icke blifvit beslutad under åren 1866 och 1867, men bestämdes 1868 till 10 öre å hvarje r:dr af bevilningen för fastighet samt kapital och arbete, år 1869 till 16 öre på hvarje skattskyldig påford bevilningsriksdaler efter andra artikeln bevilningsförordningen, och år 1870 till enahanda belopp, enligt då gjord beräkning utgörande för sistnämnda år 9,189 r:dr 70 öre.

ligare skolmateriel, än äfven bland befolkningens medlemmar enskildt af ett förut mera påräknadt arbetsbiträde af i skolåldern varande barn. I öfra Dalarna har dock den i vederbörande folkskole-inspektörs berättelse för år 1868 omförmälda afvikelse till fördel för undervisningen genom de så kallade rot- eller mellanskolor fortfarande egt rum på grund af ortens egna lokala förhållanden samt jemväl föranledt de uppoffringar af landstinget, hvarom här nedan vidare förmäles.

Statsbidragen hafva utgjort dels i allmänhet under:

år 1866	r:dr 5,336,90,
» 1867	» 8,582,00,
» 1868	» 9,584,18,
» 1869	» 12,781,05 och
» 1870	» 12,864,45,

dels i understöd för medellösa kommuner såsom bidrag till deras folkskolelärares aflöning:

år 1866	r:dr 1,685,
» 1867	» 1,505,
» 1868	» 1,445,
» 1869	» 1,445 och
» 1870	» 1,295,

hvarförutan beloppet af influtna folkskoleafgifter uppgått:

år 1866 till	r:dr 26,056,56,
» 1867 »	» 25,537,65,
» 1868 »	» 25,839,48,
» 1869 »	» 25,424,75 och
» 1870 »	» 25,709,29.

Sedan landstinget vid dess sammanträde år 1866 åt serskilde komiterade uppdragit, att utur de af staten förordnade folkskole-inspektörernas berättelser och i öfrigt tillgängliga upplysningar inhemta och meddela landstinget kännedom om folkundervisningens tillstånd med yttrande om lämpliga ansedda åtgärder för densammas vidare förkofran, så har i sammanhang dermed för ersättning åt komiterade, anordnande och inspektion af småskolelärare-seminarier, premier åt de skickligaste småskolelärare-eleverna, besväret med val och anskaffning af skolmateriel, folkskolelärares undervisning i svampars användande samt ersättning åt instruktörer vid småskolelärare-seminarier inom länet, m. m. blifvit anslaget ett till och med år 1868 sammanräknadt belopp af 4,180 r:dr, äfvensom för år 1869 2,275 r:dr och för år 1870 2,250 r:dr anvisats till folkundervisningens befrämjande i omförmälda hänseenden; hvaremot om de ganska afsevärda uppoffringarna af befolkningen i öfrigt och af serskilda kommuner några uppgifter icke blifvit tillgängliga, utom för år 1867, då *skoldistriktens utgifter* finnas upptagna att hafva utgjort 84,715 r:dr 62 öre, äfvensom antalet *skolbyggnader* i länets 47 distrikt, med 85 fasta och 48 flyttbara folkskolor samt 406 småskolor, att hafva uppgått för folkskolorna till 158 och för småskolor till 193, med 133 *lärare* i de förra och 363 i de senare, samt att af 28,129 i *skolåldern varande barn* 11,171 bevistade folkskolorna och 14,555 småskolorna.

Inom Falu stad, der folkskolehusen äro 7, lärorummen 13, lärare och lärarinnor 14, deraf 3 examinerade folkskolelärare, samt skolbarnens antal mera än 600, anslogs utöfver folkskoleafgiften nästlidet år 5,555 r:dr för ofvannämnda ändamål; och är derifrån jemväl anmaldt, att i förra berättelsen omförmälda *slöjdskola för fattiga flickor* numera utsträcker sin gagnande verksamhet till alla de flickor, som bevista den egentliga folkskolan,

sedan skyddsmödralförbundet för ändamålet vunnit understöd med 900 r:dr årligen från en under länets nödhjelpskasse-direktions förvaltning varande fond.

Bergsskolan i Falun besöktes under dess sista tvååriga kurs före dess af Kongl. Maj:t och riksdagen beslutade flyttning till Stockholm åren 1867 och 1868 af 17 elever, utaf hvilka endast 3 ordinarie, de der förut aflagt bergsexamen.

Efter det bruks-societeten år 1867 för inrättande af en ny *lägre bergsskola* i Falun anslagit 11,000 r:dr årligen till lärares aflöning och skolans underhåll samt 1,500 för en gång till anskaffande af materiel, men landstinget afslagit der gjord framställning om af Kongl. Maj:t medgifven inlösen af dertill behöflig andel af kronans till förra bergsskolan upplåtne gårdar för fullgörande af det vid anslaget fästa vilkor om kostnadsfri anskaffning af tjenliga rum för den nya skolan, så har för ändamålet genom vederbörande bruksegares bidrag och föranstaltande, förnämligast af Stora Kopparbergs bergslag, en gård i Falun blifvit inköpt, hvarigenom den afsedda nya läroanstalten kunnat tillvägbringas, ehuru den icke förr än den 1 November detta år trädte i verksamhet.

Hedemora stad har i folkskolan haft en lärare och omkring 80 lärjungar och i småbarnsskolan vanligen 30 barn, för hvilken sistnämnda skola kostnaden, utöfver räntan å dertill donerad kapital 3,150 r:dr, utgått af stadskassan. Sedan fabrikören och riddaren G. A. Backman i Stockholm till staden anslagit en fond af 35,000 r:dr för en *slöjdskola*, under vilkor att han under lifstiden uppbär räntan deraf, så har kommunen dock fattat beslut att redan nästa år bereda verkställighet åt Backmanska stiftelsens slöjdskola för gossar och flickor.

Utom den allmänna folkskolan i Säter är med ett anslag af 150 r:dr utaf stadens andel i bränvinsmedlen en småskola der jemväl underhållen.

B) Rättsväsende och Fångvård. I afseende på de judiciela ärendena är, förutom hvad om indelningen af landet i första afdelningen af denna berättelse förekommer, endast att tillägga, att ransakningen med för brott häktade personer från Falu domsagas serskilda tingslag fortfarande förrättas å länsfängelset, samt att inom Rättviks, Orsa och Särna tingslag af Österdalar-nes domsaga ännu endast ett lagtima ting årligen hålles, men två inom öfriga delar af länet.

Beträffande *exekutionsärendena* hafva i skuldfordringsmål lagsökningar blifvit anställda och behandlade på följande sätt:

	Anhängiggjorda eller från föregående år fullföljda mål.	Genom resolution afgjorda mål.	Balanserade mål.
år 1866	9,026.	3,637.	42.
» 1867	12,234.	5,291.	26.
» 1868	10,885.	4,815.	12.
» 1869	6,770.	2,668.	4.
» 1870	5,533.	2,139.	11.

Det återstående antalet för hvartdera af ofvannämnda år hafva icke blifvit under samma år fullföljda eller hafva såsom förlikta förfallit, utgörande beloppet af de till gäldande fastställda medlen:

år 1866	r:dr 398,390,19,
» 1867	» 557,418,00,
» 1868	» 527,454,75,
» 1869	» 345,444,11 och
» 1870	» 219,758,51.

De mål, hvilka angående länets ekonomi och politi under samma tid till behandling förekommit, utan att afse på länsstyrelsen ankommande handräknings- och verkställighetsåtgärder, uppgå till:

	Behandlade mål.	Deraf resolverade.	Balanserade.	Förlikta eller ej under året fullföljda.
år 1866.....	840.	692.	52.	96.
» 1867.....	875.	691.	76.	108.
» 1868.....	913.	713.	92.	108.
» 1869.....	1,035.	817.	103.	115.
» 1870.....	1,012.	783.	76.	153.

I länsfängelset hafva följande antal fångar varit förvarade, nemligen:

	Inkomne.	Deraf dömda till		
		straffarbete.	fängelse.	allmänt arbete.
År 1866	252	49	8	—
» 1867	306	47	15	—
» 1868	448	61	23	—
» 1869	395	61	21	—
» 1870	378	45	26	6

och hafva utaf desse inom Gefleborgs län häktade och till straffarbete dömda till följd af bristande utrymme i dervarande fängelser blifvit hitförde, att bestraffningen härstädes undergå, år 1866 14, 1867 10 och 1869 5 personer.

C) **Kreditanstalter.** *Kopparbergs enskilda bank* har under ifrågavarande tidrymd fortfarande förmedlat ortens kapitaltillgångar och penningbehof i och för befolkningens näringsverksamhet samt i sådant afseende betjenat vid härvarande hufvudkontor samt kommissionskontor i Hedemora och Smedjebacken, sedan med år 1868 den dertill af Kongl. Maj:t meddelade nya oktroj derför träd i tillämpning, äfven med ökade medel och förändrad organisation. Under år 1870 hade räkningen öfver till näringarna utgående medel omfattat mera än 17,000,000 r:dr samt upp- och afskrifnings- och depositionsräkningarna mera än 4,600,000 r:dr. Bankens reserv- och besparingsfonder utgjorde vid nämnda års slut 69,859 r:dr.

Gefle-Dala hypoteksförening, som jemlikt Kongl. Maj:ts för samma inrättning den 4 Oktober 1861 utfärdade nådiga reglemente berörda år började sin verksamhet, har lemnat länets jordbrukare tillfälle att efter fastställda grunder till ouppsägbara lån omsätta de skulder, som förut med in-teckningar besvärade deras fastigheter inom halfva värdet, eller på sådana villkor bekomma lån till förlag för jordbruksnäringens utveckling och förbättrande. För ett egendomsvärde, bestämdt genom bevilningstaxering till r:dr 1,281,711 och genom serskild värdering till » 3,793,730,

eller tillsammans r:dr 5,075,441,

hafva de intill utgången af nästlidet år begagnat sig af rättigheten att i föreningen vinna inträde samt i amorteringslån till nämnda tid utbeholdit 1,879,700 r:dr. Den förändrade penningställningen i landet har undanröjt den i förra berättelsen omnämnda svårigheten för föreningen att anskaffa medel till utbetalning af hos densamma begärda lån, äfven med ganska be-

tydlig uppoffring af beviljade kapitalet, men äfven på samma gång minskat behovet af föreningens lånebiträde. Genom den brand, som år 1869 härjade Gefle stad, der föreningens direktion har sitt säte, skadades för föreningen ganska mycket af dess säkerhetshandlingar och tillskyndades den icke obetydliga kostnader och besvär för handlingarnas återställande till full giltighet under den långa tid, som är för lånens återbetalning bestämd, utan att sådant likväl gjort någon rubbning i föreningens verksamhet. Vid 1870 års slut, utgjorde föreningens reservfond 35,899 r:dr 45 öre.

Dessa begge kreditanstalters inflytande på ortens näringar har för hvarje dess idkare, som med klok beräkning och om-tanka begagnat deri erhållna försträckningar, utan tvifvel varit gagneligt och välgörande.

D) **Sparbanker.** Såsom tabellen N:o 13 utvisar, voro Tab. N:o 13 i länet dessa anstalter vid 1870 års slut, enär de tillkomna sparbankerna i Leksands och By socknar först under år 1871 börjat sin verksamhet, endast 7, hvardera med de sammanräknade kapital, som här nedan förmäles, nemligen:

1:o Falu stads sparbank	379,690 r:dr 35 öre,
2:o Husby sockens d:o	87,433 » 74 »
3:o Stora Kopparbergs läns sparbank	249,685 » 62 »
4:o Hedemora d:o	78,318 » 52 »
5:o Stora Schedvi d:o	16,557 » 62 »
6:o Norrbärkes sockens d:o	66,393 » 16 »
7:o Grangärdes d:o	5,149 » 82 »

utvisande en mer eller mindre betydlig tillväxt, förutom i Husby sparbank, der ökade uttag och minskade insättningar under år 1867 i följd af årets missväxt vållat, att kapitalet i banken ännu är mindre än vid 1865 års slut.

För att allmännare bereda länets befolkning delaktighet af de fördelar, som den i Stockholm varande *lifränte- och kapitalförsäkringsanstalten* erbjuder åt en hvar, som anlitar densammas verksamhet, hafva sparbankerna i Hedemora, Stora Schedvi, Husby, Norrbärke och Grangärde för personer inom hvarderas verkningskrets åtagit sig att kostnadsfritt mottaga och till nämnda försäkringsanstalt insända de belopp, som för ändamålet till dessa banker aflemnas, samt tillhandahålla insättarne deras motböcker; äfvensom Falu stads sparbank utan inskränkning till distrikt betjenar insättare i förenämnda anstalt samt för obemedlade personer inom området för sparbankens verksamhet bekostar af inrättningen fordradt förvaltningsbidrag af 4 procent å insättande medlen; hvarförutan äfven länssparbanken består portokostnaden för insättningarnas ombesörjande åt personer, som vilja försäkringsanstalten anlita; och hafva för öfrigt direktionen för länets nödhjelpskassa tillsvidare för 3 år anslagit 200 r:dr årligen att användas till befrämjande af insättningar i berörda försäkringsanstalt för mindre bemedlade personer inom länet med 4 procent å af dem insättande belopp samt nästlidet års landsting reservationsvis anvisat enahanda belopp för omförmälda ändamål, derest nödhjelpskasse-direktionens anslag skulle finnas dertill vara otillräckligt. Beloppet af de medel, som genom Falu stads sparbank under nästlidet år i följd deraf till försäkringsanstalten insändes, uppgick till vid pass 8,000 r:dr r:mt för 44 insättare.

Pensionsinrättningen för länsmäns inom länet i fattigdom efterlemnade enkör och barn fortsätter dess år 1853 började

verksamhet, men är för det närvarande blott anlitad af 2 pensionstagare, hvilket främjar förökningen af fonden, som vid 1870 års slut hade en behållning af 8,305 r:dr 33 öre.

Sedan genom Kongl. brefvet den 9 November 1861 bestämdes, att vid storskiftet i Venjans socken all skogsmarken skulle få socknemännen tilldelas och de af dem slutade afverkningsupplåtelser för en tid af 50 år bestå, med vilkor bland annat, att en tredjedel af betalningen därför afsattes till en för socknemännen gemensam besparingsfond under länsstyrelsens vård och kontroll enligt af Kongl. Maj:t derom meddelade bestämmelser, samt att endast årliga räntan finge af socknemännen användas, så har, efter det med tillämpning af berörda föreskrift de inlutna medlen, intill den 30 Juni 1870 förräntade, utöfver verkställda utbetalningar till socknemännens understöd uppgått till 102,400 r:dr, Kongl. Maj:t under den 3 Mars detta år på länsstyrelsens hemställan närmare fastställt grunderna för förvaltning af ifrågavarande *Venjans sockens besparingsfond*, fördelad med 10,000 r:dr till en folkskolefond för utveckling och ändamålsenligt ordnande af socknens skolväsende, med 20,000 r:dr till en odlingsfond, att användas till förbättring och utveckling af jordbruket i socknen, med 20,000 r:dr till en undsättningsfond, för att lindra verkningarna af timande missväxter, och med återstoden till en allmän fond till jordegarnes gemensamma behof och nytta, deribland, om så kan ega rum, betalning af deras allmänna utskylder.

För en *folkbank i Folkärna* socken fastställdes reglemente den 18 Juni 1868, och har berörda inrättning utvecklat den verksamhet, att enligt anmälan af bankstyrelsens ordförande till 1870 års slut en reservfond blifvit samlad till belopp af 139 r:dr 47 öre, grundfonden då utgjorde 7,299 r:dr 88 öre, sparbanksinsättarnes tillgång hos inrättningen 9,239 r:dr 65 öre, samt i banken deponerade medel uppgingo till 1,647 r:dr 91 öre, och att delegarne i grundfonden voro 60 samt i sparbanksfonden 205.

E) Försäkrings- och Vålgörenhetsanstalter. *Länets brandstodsbolag* meddelar försäkring mot brandskada å så väl hus och byggnader som lösegendom, med högst få undantag dock endast för egendom å landsbygden och sådant område, hörande till stad, som har sitt läge 200 alnar från hus i staden. I denna anstalt, inrättad år 1846 med af Kongl. Maj:t då i nåder fastställt reglemente, hvari sedermera af bolaget antagna ändringar blifvit dels af Kongl. Maj:t, dels ock numera af länsstyrelsen fastställda, utgjorde:

	För åbyggnad.		För lösegendom.	
	Del-egarnes antal.	Ansvarighets-belopp. R:dr R:mt.	Del-egarnes antal.	Ansvarighets-belopp. R:dr R:mt.
Vid början af brandstodsåret 1866	14,578	28,181,450	9,373	20,688,360
och vid slutet af brandstodsåret 1870 ..	16,069	38,417,460	10,845	28,807,760
så att en tillökning derunder tillkommit af	1,491	10,236,010	1,472	8,119,400

Försäkringsvärdet, som år 1866 i det hela utgjorde 42,143,730 r:dr, uppgick vid utgången af försäkringsåret 1870 till 50,551,220 r:dr, med en förökning sålunda af 8,407,490 r:dr; och hafva under samma tid utgifna brandskadeersättningar samt förvaltningsomkostnader uppgått:

	Skadeersättning för		Summa.	Förvaltningskostnader.
	åbyggnad.	lösegendom.		
År 1866	13,669,53	1,830,81	15,500,34	4,768,63
» 1867	17,645,47	5,393,45	23,038,92	5,491,01
» 1868	11,521,75	8,793,66	20,315,41	4,850,70
» 1869	22,775,99	11,807,94	34,583,93	4,746,54
» 1870	20,365,15	5,387,10	25,752,25	5,395,58
Summa	85,977,89	33,212,96	119,190,85	25,252,46
eller i medeltal årligen	17,195,58	6,642,59	23,838,17	5,050,49

så att af brandskadeersättningarnas medeltalsbelopp icke skulle belöpa mera än vid pass $3\frac{1}{2}$ öre å 100 r:dr af sista årets ansvarighetsbelopp 67,225,220 r:dr, allt riksmünt.

Den fördel, som denna inrättning erbjuder, har haft till följd, att försäkring icke vidare sökes hos allmänna brandförsäkringsverket för byggnader å landet och redan tagna till och med fått förfalla; men i städernas allmänna brandstodsbolag, så väl för hus som lösören, tages vanligen försäkring å egendom i länets städer, der föreskrifna vilkor därför kunna fullgöras; men för öfrigt tages jemväl försäkring å fastighet, lösören och äfven lif i bolagen Skandia och Svea. Uppgörelser af sistnämnda beskaften förekomma numera mindre ofta med *utländska bolag*, sedan flere personer äfven här i orten vunnit en beklaglig erfarenhet på otillförlitligheten af ett eller annat engelskt lifförsäkringsbolag; hvaremot i vissa utländska brandförsäkringsbolag försäkring ännu tages, isynnerhet då försäkring inom landet ej kan ernås till de höga belopp, som för större inrättningar och verk kunna vara erforderliga.

För att bereda länets innevånare delaktighet af de fördelar, som kunna vinnas genom äfven små besparingars insättning i Stockholms lifränte- och kapitalförsäkringsanstalt, hafva åtgärder blifvit vidtagna på sätt närmare under titeln Sparbanker redan finnes omförmäldt och i förening med dervarande *fosterländska förenings* vålgörande verksamhet för ändamålet.

En år 1839 bildad *nödhjelpskassa*, hufvudsakligen i ändamål att afhjelpa eller lindra oförfvålad nöd och verkningarna af allmänna olyckshändelser inom de delar af länet, der till följd af klimatförhållandena sådana mest förekomma, samt att befrämja upplysning och omtanke bland dessa orters befolkning, förvaltas enligt ett af Kongl. Maj:t den 30 Mars 1849 fastställt reglemente, hvaruti dock någon af tidsförhållandena påkallad förändring blifvit ifrågaställd, men hvilket ärende under ifrågavarande tidrymd icke kommit till slutlig handläggning. Vid 1870 års slut utgjorde behållningen af de under omförmälda styrelses förvaltning ställda fonder ett sammanlagdt belopp af 103,529 r:dr 58 öre, och hade utgifterna för omförmälda ändamål varit:

under år 1866	5,504 r:dr 75 öre,
» » 1867	8,851 » 28 »
» » 1868	10,011 » 28 »
» » 1869	5,188 » 91 »
och » » 1870	5,827 » 17 »

Summa 35,383 r:dr 39 öre, eller i medeltal under dessa till en del ganska hårda år 7,076 r:dr 68 öre.

I sockenmagasinen uppgingo fonderna vid 1870 års slut inom:

Kopparbergs fögderi till	34,927	k.f.	spanmål	och	2,097	r.dr	—	öre	i	penningar.
Näsgårds	»	»	3,366	»	»	51,119	»	50	»	»
Säters	»	»	35,966	»	»	2,852	»	—	»	»
Nedan-Siljans	»	»	6,449	»	2 k:r	6 t:m	5,730	»	74	»
Ofvan-Siljans	»	»	2,713	»	15	»	12	»	122	»
Vesterdals	»	»	7,573	»	6	»	25	»	14,730	»
Vesterbergslags	»	»	4,300	»	25	»	22	»	3,000	»

Summa 95,294 kf. 48 k:r 65 t:m 79,652 r:dr 70 öre i penningar.

F) Helso- och Sjukvård. Såsom i första afdelningen redan är vordet anmaldt, voro vid 1870 års slut i länet anställda 6 *provinsialläkare* samt en *distriktsläkare* med tjänstgöringsskyldighet och befodringsrätt såsom *provinsialläkare*, hvarförutan i läkarevården deltog en *regementsläkare*, två *bataljonsläkare*, anställda vid Kongl. Dalregementet, och en af de sistnämnda såsom tillika *stadsläkare* i Säter, äfvensom en *grufveläkare* vid Stora Kopparberget, aflönad af bergslaget, och en *stadsläkare* i Falun tillika läkare vid länets lasarett och kurhus.

Öfver verksamheten vid nyssnämnda *sjukvårdsanstalt* under ifrågavarande 5 år samt inrättningens inkomster och omkostnader derunder äro uppgifter sammanfattade i följande tabell:

	Lasarettet.			Kurhuset.			Lasarettet och kurhuset.		
	Vårdade.	Underhållsdagar		Vårdade.	Underhållsdagar		Totalinkomster.	Totalkostnaden	
		för hela sjukantalet.	för hvarje sjuk.		för hela sjukantalet.	för hvarje sjuk.		för hela sjukantalet.	för hvarje sjuk.
		Rdr	Rmt.		Rdr	Rmt.		Rdr	Rmt.
År 1866.....	410	18,308	44,6	43	3,403	79,14	32,070,32	19,841,43	91,4
» 1867.....	466	22,184	47,6	43	2,177	50,6	29,386,40	21,534,94	88,6
» 1868.....	514	20,447	39,78	57	2,334	40,94	31,198,68	20,878,57	91,2
» 1869.....	448	19,900	44,41	78	3,213	41,2	28,981,26	20,654,19	89,36
» 1870.....	507	18,068	35,63	114	5,004	43,89	30,001,21	20,109,66	87,16

Kurhusafgiften har fortfarande varit bestämd att utgå med 25 öre af hvarje mantalsskrifven och mantalsspenningars erläggande underkastad person samt i öfverensstämmelse med landstingets derom fattade beslut öfverskottet af den tillgång, som sålunda influer utöfver behovet vid kurhuset, användt dels till godtgörande af kostnaderna för sjukvården å länslasarettet, dels till förökning af landstingets så kallade lasarettbyggnadsfond, då under tiden annan verkställighet ännu icke kunnat beredas åt landstingets år 1865 fattade beslut angående tidsenlig ombyggnad af *lasarettet i Falun*, som i följd deraf fortfarande är till byggnader samt antalet sjuksängar på de olika afdelningarna sådant som i berättelsen af den 30 April 1867 finnes omförmaldt.

I afseende på den allmänna sjukvårdens inom länet utvidgande och förbättring, för så vidt den bör genom sjukvårdsinrättningar besörjas och hvaråt landstinget egnat en fortfarande allvarlig uppmärksamhet, har landstinget vid ärendets fortsatta behandling år 1870 vidare beslutat, dels att för anläggning och utredning af ett *lasarett och kurhus för Vesterbergslagen* å Smedjebacken med 30 sängar, deraf 5 för veneriskt sjuke, bevilja ett anslag af lasarettbyggnadsfonden utaf 28,000 r:dr, sedan kommunerna i nämnda ort åtagit sig att bekosta inköp af för an-

damålet erforderlig och lämplig byggnadsplats, dock under förbehåll, att utöfver kurhusmedlen från lasarettssområdet och legosängsavgifter några tillskott för inrättningens förvaltning och underhåll ej må från det öfriga länet ifrågakomma, dels att hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhålla om länets fördelning i två *lasarett- och kurhusdistrikt*, omfattande det ena Grangärdes provinsialläkaredistrikt eller Vesterbergslags fögderi och det andra länet i öfrigt, dels att för anläggning och utredning af *sjukstugor* vid provinsialläkarestationerna i Hedemora, Leksand och Nås, der vederbörande menigheter erforderliga byggnadsplatser anskaffat, för hvardera anslå 6,150 r:dr och för en dylik inrättning i Mora afsätta enahanda belopp, att utgå, så snart anmälan egt rum, att byggnadsplats dertill blifvit före 1873 års landsting anskaffad, dels ock att till hvardera af vederbörande provinsial- och distriktsläkare anslå ett arvode för sjukvården vid de nya anstalterna till belopp af 300 r:dr årligen. Emot ofvanberörda beslut om en lasarett- och kurhusinrättnings anläggande på Smedjebacken hafva besvär emellertid i underdånighet blifvit anförda och jemväl hindrat verkställigheten af landstingets deraf beroende beslut om en underdånig framställning angående länets fördelning i 2 lasarettsdistrikt; varande enligt en vid 1870 års landsting framlagd beräkning lasarettbyggnadsfondens tillgång upptagen att vara den 31 December berörda år 110,000 r:dr samt med afseende å dertill af landstinget anvisade medel af 10,000 r:dr årligen utom uppkommande besparingar af kurhusavgifterna samt upplöpande räntor antagen att, oaktadt utbetalning derunder af de för anläggning och utredning af bestämda 4 sjukstugor och lasarettet i Smedjebacken anslagna kostnader, vid 1874 års slut uppgå till 154,000 r:dr, så att byggnaden af det nya länslasarettet under påföljande år kunde företagas.

Endast en *djurläkare* med lön å stat är fortfarande i länet anställd samt mot enskild aflöning en inom Näsgårds och en inom Vesterbergslags fögderin; och har landstinget år 1869 för en tid af 3 år, derest icke derunder ifrågaställd förändrad organisation gör ett sådant bidrag umbärligt, åt en hvar af dem anslagit ett behöfligt lönetillskott af 300 r:dr.

I hvardera af länets 3 städer samt vid provinsialläkarestationerna i Leksand och Mora, äfvensom i Smedjebacken, finnas sjelfständiga *apotek*, och utöfvas vid provinsialläkarestationerna i Nås och Grangärde under vederbörande läkares inseende medikamentsförsäljning af apotekarne i Falun och Smedjebacken genom för ändamålet anställda tjenliga personer.

Antalet af i länet af vederbörande kommuner anställda *barnmorskor* har varit: år 1866..... 44,
» 1867..... 44,
» 1868..... 46,
» 1869..... 51 och
» 1870..... 51, utvisande en alltmär sig spridande insigt bland allmogen om behovet och vigten af kunskap och skicklighet hos dem, som vid barnförlossningar lemna biträde.

Bland allmänna *farsoter* hafva mest förekommit åren 1866 och 1867 smittkoppor, skarlakansfeber, dragsjuka och nervfeber, äfvensom år 1868, tillika med rödsot och inhemsk kolera, samt år 1869 nervfeber, skarlakansfeber, messling och kikhosta, utan att likväl någon betydligare eller mera afsevärd dödlighet derifrån härfutit.

G) **Fattigvård.** En sammanfattning af de uppgifter, som i Tab. N:o 14. afseende derå erhållits, visar tabellen N:o 14.

Vid en jemförelse af de förhållanden, som i denna tabell uppställda siffror antyda, med enahanda redogörelse därför under år 1860 befinnes antalet af personer, som tilldelats full försörjning, ökad under tiden med 50 procent och derutöver af fattigvården eljest understödda med 29 procent, men fattigvårdens utgifter med mera än 100 procent. Utan tvifvel hafva fellsagna skördar och isynnerhet missväxterna under åren 1867 och 1869 dertill väsentligen bidragit; men dertill torde dock i sin mån hafva medverkat dels utflyttningarna till främmande land, i det yngre arbetsföre medlemmar begifvit sig bort, lemnande de till sjelfförsörjning mer eller mindre oförmögne af familjen kvar i hembygden, dels ock en viss benägenhet hos en del bland befolkningen att lefva för dagen utan omtanke för framtiden och att låta andra fylla den brist i lifvets oumbärligaste behof, som omsider öfverstiger kraften att i maklighet försaka.

De från länets serskilda delar inkomna uppgifter i ämnet, hvilka ligga till grund för hvad tabellen innehåller, men hvilka dennas summariska uppställning enligt formuläret icke medgifvit att deri inrymma, ådagalägga, att i Vesterbergslags fögderi, med något mindre befolkning än i Ofvan-Siljans fögderi, full fattigförsörjning år 1870 blifvit lemnad åt 543 och understöd i öfrigt åt 467 personer, då under samma tid i sistnämnda fögderi endast 18 personer undfått full fattigförsörjning och 403 eljest erhållit understöd af fattigvården, som der blott fordrat en utgift af vid pass 4,000 r:dr, då den i Vesterbergslags fögderi kostat omkring 11 gånger nämnda belopp. Ofvan-Siljans fögderi, omfattande socknarna i öfre Österdalarne, har allt ifrån äldre tider ansetts vara den mest torftiga del af länet, och så länge de betydliga skogarne derstädes voro oåtkomliga samt i följd

deraf nästan värdelösa, egde utan tvifvel denna åsigt sin fullkomliga riktighet, underhållen som den varit af den nöd, hvilken endast af befolkningen der kunnat fördragas, men jemväl stundom blifvit framställd till deras behjertande, som i lyckligare lottade delar af landet egt hem och bergning. Den högst betydliga olikhet i fattigvårdens utsträckning och kostnaderna för dess besörjande, som uti de begge oförmälda länsdelarne sig förete, bör enligt länsstyrelsens uppfattning i väsentlig mån tillskrivas dels den omständigheten, att i Vesterbergslagen drifves en vidsträckt bergsbruksrörelse med ett stort antal så väl arbetare utan jordbesittning som kolare och jordtorpare utan stadgad besittningsrätt, hvaremot uti Ofvan-Siljans fögderi det ojemförligt största antalet innevånare ega och bruka egen jord, fastän denna för flertalet icke är tillräcklig för deras bergning, utan bristen måste fyllas genom husslöjd, skogsarbete, utvandring på arbete till andra delar af länet och riket m. m., dels deruti, att i de egentliga Dalorterna i allmänhet den gemensamma torftigheten, utom i fall af trängande behof, hindrat uppkomst och tillfredsställande af anspråk på försörjning genom andra utan eget arbete och omtanka. Den förändring af det ekonomiska tillståndet inom orten, som bör blifva en följd af skogsalstrens ökade värde, af näringarnas stigande utveckling genom de lättade kommunikationer, som nu förberedas äfven för denna landsort, och af en allvarligare tillämpning af senast utkomna förordning om fattigvården, synes böra ingifva förhoppning om en förändring till det bättre äfven i afseende på fattigvårdsförhållandena inom länet, så att bördan deraf icke må falla så ojemnt på olika delar deraf, som nu synts vara förhållandet, utan att ändock med säkerhet afhjelpa behofven, der sådant varit mest af nöden och de minst berott af eget förvållande.

Falun i landskansliet och landskontoret den 30 December 1871.

S. DE MARÉ.

P. de Laval.

A. G. Ihrman.

Tab. N:o 1.

FOLKMÄNGD.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	Den 31 December, enligt husförhörlängderna.			Enligt de mantalslängder, som upprättats vid slutet af motstående år.							Enligt årets mönsterullor approberade beväringsskyldige.
				Hela folkmängden af			Deraf frie från mantalspenningar.			Utskrifningsmanskap.	
	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.	Mankön.	Qvinkön.	Summa.		
Å landsbygden.											
År 1866.....	81,370	87,460	168,830	80,473	86,873	167,346	36,190	40,256	76,446	6,860	1,017
» 1867.....	81,878	87,766	169,644	81,196	87,181	168,377	36,573	40,447	77,020	6,764	948
» 1868.....	81,295	87,481	168,776	81,029	87,170	168,199	36,496	40,546	77,042	6,569	954
» 1869.....	81,112	87,189	168,301	80,615	86,903	167,518	36,350	40,531	76,881	6,545	1,083
» 1870.....	80,727	86,941	167,668	80,265	86,572	166,837	36,373	40,530	76,903	6,554	920
I städerna.											
Falun år 1866.....	2,527	3,150	5,677	2,512	3,142	5,654	1,039	1,225	2,264	235	35
1867.....	2,561	3,227	5,788	2,591	3,251	5,842	1,075	1,289	2,364	240	28
1868.....	2,604	3,287	5,891	2,614	3,281	5,895	1,088	1,336	2,424	233	38
1869.....	2,599	3,308	5,907	2,711	3,401	6,112	1,138	1,389	2,527	224	38
1870.....	2,755	3,448	6,203	2,795	3,449	6,244	1,202	1,425	2,627	236	36
Hedemora år 1866.....	483	740	1,223	484	733	1,217	188	301	489	44	7
1867.....	474	750	1,224	476	743	1,219	190	304	494	39	4
1868.....	459	705	1,164	464	712	1,176	184	285	469	37	2
1869.....	457	713	1,170	460	713	1,173	181	287	468	32	1
1870.....	453	684	1,137	459	682	1,141	195	270	465	26	3
Säter år 1866.....	210	316	526	210	315	525	90	143	233	14	1
1867.....	220	319	539	218	319	537	92	152	244	11	2
1868.....	221	323	544	220	322	542	94	150	244	12	4
1869.....	221	328	549	211	323	534	89	140	229	12	1
1870.....	202	313	515	200	306	506	89	134	223	8	3
Summa i länets samtliga städer år 1870	3,410	4,445	7,855	3,454	4,437	7,891	1,486	1,829	3,315	270	42
Summa i hela länet år 1870	84,137	91,386	175,523	83,719	91,009	174,728	37,859	42,359	80,218	6,824	962

Tabb. Nris 2 och 3*).

JORDBRUK OCH BOSKAPSSKÖTSEL, ÅR 1870.

Kopparbergs läns landsbygd omfattar 1,859,982 och städerna 16 nuvarande mantal, delade å landsbygden i 22,687 brukningsdelar. Antal jordtorp och andra jordlägenheter omkring 1,300.

	Hela ego- vidden fastland och öar.	D e r a f				Antal	4 tunn- land och derunder.	Öfver 4 t. o. m. 40 tunnland.	Öfver 40 t. o. m. 200 tunn- land.	Öfver 200 tunn- land.													
		Trä-, humle- och käl- gård.	Åker och annan od- lad jord.	Naturlig äng.	Skog- bärande mark.																		
I. Tunmland	5,700,000	1,100	180,000	245,000	4,000,000	II. egare af odlad jord till vidd af... } III. brukare af odlad jord till vidd af } omkring	13,000	9,077	600	10													
Utgörande i kvadratref.	31,920,000	6,160	1,008,000	1,372,000	22,400,000																		
							Höstsäd.	Vårsäd.		Potatis.	Andra rot- frukter.	Spånads- växter.	Gräs och andra foderväxter		Träde.								
							20,840	Stråsäd.	Balj- växter.				200	700		till bete.	till skörd.						
IV. Odlad egovidd använd till.....								116,704	347,200	14,000	36,736	1,120			3,920	1,120	65,000	123,200					
							Korn.	Hafre.	Blandsäd.	Ärter.	Vicker.	Potatis.	Turnips.		Lin		Gräs och andra foder- växter till						
													Käl- rötter.	Rofvor.	frö.	Spå- nads- ämne.		grön- foder.	hö.				
							höst-.	vår-.	höst-.	vår-.	Centner.												
V. Hela utsädet af... { Tunnor å 6,3 kf. Kubikfot.....							372,5	49,2	11,048,9	33,0	9,664,0	64,856,5	17,178,5	1,716,2	214,3	37,790,0	—	—	343,8	—	—		
							2,346,75	309,96	69,608,07	207,90	60,883,2	408,595,95	108,224,55	10,812,06	1,350,09	238,077,0	—	—	2,165,94	—	—		
VI. Hela skörden af Tunnor.....							2,563,8	288,0	87,778,7	236,0	66,875,5	312,968,03	96,345,0	10,031,5	63,0	284,362,0	195,0	1,496,0	—	—	—		
(utan utsädet afdrag) Kubikfot.....							16,151,94	1,814,4	553,005,81	1,486,8	421,315,65	1,971,698,59	606,973,5	63,198,45	396,9	1,791,480,6	1,228,5	9,424,8	—	—	2,247,9	8,563,0	1,719,020,6
							Hästar		Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt under 2 år.	Får.	Getter.	Svin.								
							öfver 3 år.	under 3 år.															
VII. Antal vid årets slut underhållne							16,137	532	529	1,249	59,744	13,053	73,982	32,560	8,168								

*) Sammandragen och beräknad med ledning af 1870 års uppgifter och förut uppgifna förhållanden till Hushållnings-Sällskapet.

Tab. N:o 4.

SKOGSHUSHÅLLNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.
Serskilda slag af skogar m. m.	Areal vid periodens slut.	Till ordnad skogshushållning indelade.	Afverkningsbelopp		
			Qvadratref.	År.	utfördt i
		kvantitet. Famnar.			penningvärde. R:dr R:mt.
1) Kongl. Maj:t och Kronan omedelbart tillhörige och under Dess disposition stående: (Kronoparker och -skogar)	601,000		1866	962	2,631
			1867	962	2,631
2) Boställens, kyrkors, läroverks och fromma stiftelsers	248,645	16,825,60	1868	962	2,631
			1869	1,210	3,375
			1870	1,316	4,807
3) Häradsallmänningar	96,569	65,073			
4) Sockneallmänningar (oskiftade)	14,459				

Anmärkingar och ytterligare upplysningar:

a) Kronoparkerne äro utstakade i Särna och Elfdals socknar, men någon afverkning derå eller indelning deraf ännu ej verkställd. I Lima och Transtrands socknar äro kronoparkernes areal bestämd till 133,340,6 qv.-ref, men utbrytningen vid ifrågavarande tiderymds slut beroende på allmänna storskiftets afslutande i dessa socknar.

b) De utförda afverkningsbeloppen afse endast den lagligen bestämda å skogar, hvarifrån försäljning är tillåten.

c) Häradsallmänningar äro, utöfver utförda beloppet, bestämda för Lima och Transtrands socknar, men utbrytningen, likasom för kronoparkerne, beroende på storskiftesförrättningens afslutande.

d) Sockneallmännningen i Rättvik är upplåten till 50-årigt nyttjande af Svabensverks bruk, och afverkningsbeloppet okänt.

Tab. N:o 5.

DÖDADE ROFDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
År.	Björnar.	Vargar.	Lodjur.	Jerfvar.	Räfvar.	Örnar och ufvar.	Hökar.	Belopp af utbetald be-löning. R:dr R:mt.
1866	16	14	26	—	673	102	572	5,539
1867	29	6	26	—	541	45	458	6,092
1868	11	1	22	1	419	70	575	4,733
1869	42	—	17	—	—	—	—	3,808
1870	2	—	5	—	44	7	—	1,462
Summa	100	21	96	1	1,677	224	1,605	21,634
<i>Anmärkning.</i> Tillkommer för år 1867: 15 uttrar, 46 mårdar, 23 ugglor, 10 glador, 25 falkar.								

Tab. N:o 6.

AF ROFDJUR DÖDADE HUSDJUR.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
År.	Hästar.	Nötkreatur.	Får.	Getter.	Svin.	Fjäderfä.	Skadan beräk-nad i pen-ningvärde. R:dr R:mt.
1866	—	27	418	261	—	195	5,948,50
1867	—	1	164	45	—	80	1,473,00
1868	—	1	146	38	—	93	1,318,50
1869	—	7	53	36	—	104	1,023,00
1870	—	—	40	8	—	27	333,50
Summa	—	36	821	388	—	499	10,096,50

Tab. No 7 a.

BRUK, GRUFVOR, FABRIKER OCH MANFAKTUR-INRÄTTNINGAR, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.																	
																						Serskilda slag af inrättningar.	Antal Fabriker	Drifkraft, bestående af		Antal begagnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.		Arbetare						Serskilda slag af tillverkning.	Tillverkningsvärde.	Egarens eller innehafvarens beviljning i och för rörelsen.	
																								ej beregnade i fäng.	kreatur.		änka eller varmluft.	beräknade hästkrafter.	Ensam egare eller innehafvare.	Bolag.	öfver 18 år		under 18 år.					Summa.
																															m.	q.	m.	q.				
Under året.	Antal.	Antal.	Antal.	m.	q.	Mästare.	Antal.						R:dr R:mt.	R:dr R:mt.																								
1. Å landsbygden.																																						
Bryggerin	2	—	—	1	—	1½	11	1	—	—	2	2	—	8	1	—	—	13	68,000 kannor.....	23,200,00	25,00																	
Färgerin	8	—	—	3	—	3	25	7	1	—	6	4	—	1	—	1	—	12	(275 R garn och strumpor, 4,000 fot stampadt vadmal, 278 R d:o, 6,506 fot färgadt gods.....	3,612,00	30,00																	
Garfverin	14	—	—	—	—	—	116	9	—	—	8	15	—	4	—	—	—	27	(17,860 st. hudar och skinn, 74,290 R hudar och skinn.	19,077,00	70,50																	
Kakelugnsfabrik	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1)	(40 st. kakelugnar, krukkrärlsgods till värde af 400 r:dr.	1,000,00	—																	
Krutfabriker.....	3	—	—	1	—	12	12	2	—	1	—	—	—	10	—	3	—	13	—	—	48,90																	
Mekanisk verkstad.....	1	—	—	1	—	7	10	1	—	1	1	20	—	15	—	—	—	36	6,156 centner gjutgods.	69,000,00	40,00																	
Pappersbruk.....	1	—	—	3	1	44	18	—	1	—	1	16	17	3	8	11	11	67	(13,154½ ris post-, skrif- och tryckpapper, 171 ris filterpapper, 1,408½ ris gröfre papper.....	147,753,85	125,79																	
Symaskinsfabrik	1	—	—	—	1	2	1	—	—	1	1	1	—	80	—	1	—	83	(500 st. symaskiner; diverse till värde af 1,700 r:dr ...	43,700,00	5,00																	
Sämskmerin	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2	—	1	—	—	—	3	(250 st. beredda hudar, 1,250 R beredda hudar, 1,250 st. beredda skinn, 1,875 R beredda skinn.....	1,135,00	—																	
Tegelbruk	3	—	—	3	—	16	6	2	—	1	2	2	2	3	4	2	—	15	(40,000 st. murtegel; 49,000 st. taktegel.....	3,510,00	12,56																	
Tobaksfabrik.....	1	—	—	—	—	—	7	—	—	1	1	1	—	6	2	8	12	30	80,335 R tuggtobak.....	—	40,00																	
Träoljefabrik.....	1	—	—	1	—	—	3	—	—	1	1	—	—	2	—	—	—	3	Verksamheten ej utvecklad.	—	—																	
Tändsticksfabrik.....	1	—	—	1	—	2	—	—	—	1	1	3	4	3	2	2	8	23	3,471,500 lådor och bundtar.	13,102,00	10,00																	
Vadmalsstamper.....	7	—	—	7	—	21	32	7	—	—	5	—	—	—	—	—	—	5	49,500 fot	4,900,00	1,90																	
Summa för landsbygden	46	—	—	19	4	108½	242	31	2	7	29	66	23	136	17	28	31	330	—	—	409,65																	
2. I städerna.																																						
Färgerin	6	—	—	2	—	6	22	6	—	—	1	4	—	3	—	—	—	8	—	—	6,185,00	73,50																
Garfverin	5	—	1	—	—	1 & 2	12	5	—	—	5	3	—	3	—	—	—	11	(1,526 st. hudar, 16,110 R läder, 5,138 st. skinn	26,491,00	60,00																	
Lergodsfabrik.....	1	—	—	—	—	—	7	1	—	—	1	—	—	2	—	1	—	4	654 dussin diverse.....	2,273,00	5,00																	
Svafvelsyrefabrik.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	3	—	—	—	4	(230,000 R koncentrerad svafvelsyra	13,800,00	11,53																	
Urfabriker.....	2	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	—	—	—	1	—	5	—	—	1,800,00	13,00																
Summa	15	—	1	2	—	7 & 8	41	14	—	1	8	11	—	11	—	2	—	32	—	—	50,549,00	163,03																

1) Samma arbetare som vid ett af tegelbruken.

Fortsättning af Tab. No 7 a.

BRUK, GRUFVOR, FABRIKER OCH MANUFAKTUR-INRÄTTNINGAR, ÅR 1870.

1.	2. 3.		4. 5. 6. 7.		8.	9. 10. 11.		12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.																		
	Serskilda slag af inrättningar.	Antal fabriker	ej begagnade i gång.	Drifkraft, bestående af		Antal begagnade maskiner och redskap.	Egare eller innehafvare.												Arbetare						Serskilda slag af tillverkningar.	Tillverkningsvärde.	Egens eller innehafvarens bevilning i och för rörelsen.									
				Antal.			ännga eller varmluft. välden. kreatur.												Beräknade hästkrafter.	Holag.	Eksam egare eller innehafvare.	öfver 18 år		Summa.				under 18 år.	vid fabriken mantals-skrifne.	vid fabriken mantals-skrifne.	m. q.	m. q.	m. q.	m. q.	R:dr R:mt.	R:dr R:mt.
																						m. q.	m. q.													
Grufvor: Jernmalms-	80	263	24	52	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	865	3,360,919,50 centner ⁴⁾	773,011,00	2,324,96																	
» Koppar- och nickelmals-	5	8	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	872,254 » ⁵⁾	210,399,00	31,12																	
» Silver- och blymalms-	3	19	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3)	4,580 » ⁶⁾	—	2,88																	
Jernverk: Gjuteri-	5	1	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	603	14,862,54 » ⁷⁾	—	107,26																	
» Manufaktur- och stål-	26	3	—	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		80,405 » ⁷⁾	—	100,79																	
» Stång-	48	16	—	47	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	676	578,932,50 » ⁸⁾	3,554,646,00	1,383,21																	
» Tack-	47	9	—	46	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	808	1,575,718,63 » ⁹⁾	3,466,581,00	3,160,43																	
Kopparverk: Rå-	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	904	18,023,74 » ¹⁰⁾	739,885,00	—																	
» Gar-	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		16,476,11 » ¹¹⁾	939,138,00	1,42																	
» Smides- och vals-	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		242,06,50 » ¹²⁾	14,524,00	—																	
Nickelverk	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	85	{ 436,36 » ¹³⁾ kop- parnickel, 2,890,62 centner skärsten	52,308,00	92,25																	
Porfyrverk	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—																	
Rödfärgsverk	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	14,610 centner ¹³⁾	48,943,00	—																	
Silver- och blyverk	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	20	{ 448,10 » ¹³⁾ bly 6,089 r:dr, 289,83 » silfver 18,943 r:dr, 20 » 48,87 ort guld 21,534 r:dr	46,566,00	13,68																	
Svafvelverk	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—		2)	11,121,06 centner ¹³⁾	591,640,00	—																
Vitriolverk	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2)	{ 8,602 » ¹³⁾ jernvi- triol, 3,072 centner koppar- vitriol	56,648,00	—																	

2) Arbetarne upptagne vid kopparverken.
3) » » vid silfver- och blyverken.
4) Värdet ingår utan tvifvel till viss mån i tackjernstillverkningen, har i brist på uppgift från egarne endast kunnat beräknas efter markegångspris.
5) » » i tillverkningen af koppar och nickel, är utfördt med afseende å brytningskostnaden.
6) » » af silfver och bly. Kan i brist på uppgift icke utföras.
7) » kan i saknad af tillräckliga upplysningar derom icke utföras.
8) » beräknadt efter 1870 års markegångspris.
9) » » 1870 års fastställda lösningspris; torde dock till stor del ingå i stångjernstillverkningsvärdet.
10) » ingående i garkoppartillverkningens, är utfördt med afseende å uppgifven tillverkningskostnad.
11) » beräknadt efter fastställt statspris.
12) » utfördt på grund af lemnad uppgift.
13) » efter auktionspris för Kronans tionde här utfördt.

Tab. N:o 7 b.

HANDTVERKERIN ÅR 1870.

1.	2.		3.		4.		5.		6.			
	Handverkare.		Arbetare.		Bevilling i och för rörelsen.							
	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	R.dr.	öre.	Män.	Qvinnor.	Män.	Qvinnor.	R.dr.	öre.
Å landet.												
<i>Inländske idkare.</i>												
Bagare	2	—	1	—	4	—						
Färgare	2	—	—	—	6	—						
Garfvare	7	—	3	—	15	—						
Gördelmakare	1	—	—	—	1	—						
Kakelugnsmakare	2	—	1	—	—	—						
Kopparslagare	7	1	5	—	12	—						
Murare	1	—	—	—	1	—						
Målare	3	—	1	—	1	—						
Plåtsmed	1	—	—	—	—	—						
Sadelmakare	1	—	1	—	2	—						
Skomakare	31	1	23	—	45	—						
Skräddare	25	—	12	—	35	—						
Smeder	11	—	2	—	14	—						
Snickare	7	—	—	—	7	—						
Urmakare	1	—	1	—	3	—						
<i>Utländske idkare, inga.</i>												
Summa	102	2	50	—	146	—						
I städerna.												
<i>Inländske idkare.</i>												
Bagare	4	3	11	—	25	—						
Bleckslagare	1	—	7	—	12	—						
<i>Utländske idkare, inga.</i>												
Summa	94	9	177	1	626	37						

Tab. N:o 8.

ALLMÄNNA VÄGAR, GÄSTGIFVERIN OCH SKJUTSNING.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.
Serskilda slag af vägar.	Längd i mil				Kostnad i R.dr R.mt för de under perioden				Gästgifveriens antal vid periodens slut.	Antal hästar, utgångne		
	af hvarje slag af motstående vägar	af inderlade med skjutsstationer försedde vägar	af fulländade och afsynade nya vägar	af omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor	fulländade nya vägar		omlagda eller betydligt förbättrade vägsträckor.			år.	till kung- och krono-skjuts.	till gästgifveriskjuts.
					af statsmedel.	af kommunernas medel.	af statsmedel.	af kommunernas medel.				
	vid periodens slut.		under perioden.									
Allmänna landsvägar	126,33	122,26	—	1,875	—	—	34,000	18,192	49	1866	366	34,300
Häradsvägar	45,32	20,67	4,25	—	30,500	—	—	—	4	1867	303	29,799
Socknevägar	67,81	3,75	4,75	0,003	3,750	6,000	—	550	3	1868	339	27,637
I städer	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1869	271	29,595
										1870	670	29,124
Summa	239,46	146,68	9,00	1,878	34,250	6,000	34,000	18,742	59	—	1,949	150,455
Deraf med skjutsentreprenad									56			152,404

Tab. N:o 9.

SJÖFART, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	
På landet	Fartyg och båtar öfver tre nyläster, begagnade till inrikes sjöfart.							
	Seglande.		Med ångmaskin försedde.			Besättning.		
	Antal.	Lästetal.	Antal.	Lästetal.	Hästkraft.	Skeppare.	Sjöfolk.	
	54	710	11	55,88	144	52	139	
Summa för landet	54	710	11	55,88	144	52	139	
I städerna.								
	Falun	—	—	3	Ej utrönt.	37	3	9
	Summa för städerna	—	—	3	—	37	3	9
Summa för hela länet	54	710	14	—	181	55	148	

Tab. No 10 a.

HEMMAN OCH JORDLÄGENHETER M. M. Å LANDSBYGDEN, ÅR 1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Hemman och jordlägenheter af alla slag, efter olika natur, vid periodens slut.	Hemman.			Antal			Taxeringsvärde. R:dr R:mt.
	Mantal		Brukningsdelar.	jordtorp.	backstugor.	andra lägenheter.	
	oförmedlade.	nuvarande.					
A) Krono-egendomar.							
1) Under allmän disposition.							
a) Kungs- och kungsladugårdar.....	4,875	4,875	16	—	—	—	128,000
c) Hemman.....	0,312	0,312	6	—	—	—	12,700
d) Boställen.....	28,519	28,519	58	—	—	7	672,033
f) Fiskerin.....	—	—	—	—	—	1	—
2) Under enskild disposition.							
b) Hemman ¹⁾	21,098	21,098	217	—	—	—	920,206
c) Jordlägenheter.....	—	—	—	30	—	21	45,000
e) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	5	39,500
Summa	54,804	54,804	297	30	—	34	1,817,439
B) Skatte-egendomar.							
a) Boställen ²⁾	2,034	2,034	15	—	—	2	63,777
c) Hemman ³⁾	1,650,440	1,649,663	21,198	—	251	—	38,836,467
d) Jordlägenheter.....	—	—	—	353	—	9	280,400
e) Fiskerin.....	—	—	—	—	—	4	—
f) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	368	4,647,240
Summa	1,652,474	1,651,697	21,213	353	251	383	43,827,884
C) Frälse-egendomar.							
a) Boställen ⁴⁾	4,391	4,391	13	—	—	1	106,542
b) Säterin och ladugårdar ⁵⁾	0,500	0,500	9	—	—	—	85,100
d) Hemman.....	146,752	146,752	1,117	—	70	—	3,821,266
e) Jordlägenheter.....	—	—	—	1	—	—	—
g) Verk och inrättningar.....	—	—	—	—	—	75	1,035,580
h) Gårdar utan jord, jernvägsstationer m. m.	—	—	—	—	—	111	154,180
Summa	151,643	151,643	1,139	1	70	187	5,202,668
D) Oskattlagde egendomar.							
Boställen, ecklesiastika ⁶⁾	—	—	38	—	—	—	364,260
Summa för hela länet	1,858,921	1,858,144	22,687	384	321	604	51,212,251

I afseende å denna tabell, som blifvit upprättad till enlighet med sammandraget öfver Jordeboksförändringarna inom länet, torde följande få erinras:

- 1) Rântan för $1\frac{3}{8}$ mantal är inbegripen under skattehemman, hvadan serskild fastighetstaxering å detta mantal saknas.
- 2) Häråf är $\frac{1}{2}$ mantal inbegripet i annan fastighetstaxering.
- 3) Af förestående hemman äro 10 förmedlade till rântan, utan att detta verkat någon förändring i dessa hemmans mantal, hvarjemte antecknas, att enligt ofvannämnda Jordebokssammandrag antalet hemmansdelar utgör 3,986 st.
- 4) Hemmantalet för 7 brukningsdelar häråf är inbegripet i det för frälsehemman utförda mantal.
- 5) Det i föregående femårstabell upptagna hemmantal är ej grundadt å anteckning i Jordeboken.
- 6) Äro icke i Jordeboken utförda till hemmantal.

Tab. No 10 b.

JORDOMRÅDE OCH EGENDOMAR I STÄDERNA.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	
Städernas namn.	Tomter.		Antal nybyggda bonings- hus.	Jordar och lägenheter.						Taxeringsvärde i R:dr R:mt.			
	Antal			Åker.	Äng.	Skog.	Betesmark m. m.	Summa jordareal.	Nuva- rande man- tal.	Af hus och tomter, verk och inrätt- ningar.	Af jordar.	Summa.	
	be- byggda.	obe- byggda.											Qvadratref.
Falun ¹⁾	år 1866	827	34	28	2,088,80	—	—	3,208,80	5,297,60	3,21	2,875,775	225,845	3,101,620
	» 1867										2,193,00	218,460	3,000,390
	» 1868										2,324,130	217,920	3,042,050
	» 1869										2,303,960	214,050	3,018,010
	» 1870										2,923,570	214,810	3,138,380
Hedemora ²⁾	år 1866	172	13	—	9,286,00	647,00	2,756,00	2,318,00	14,827,00	8,00	585,595	405,321	990,916
	» 1867	172	13	1							593,345	349,527	942,872
	» 1868	174	12	2							587,890	357,842	945,732
	» 1869	175	11	1							596,407	363,154	959,561
	» 1870	175	11	1							597,642	362,991	960,633
Säter ³⁾	år 1866	77	6	—	2,175,00	601,00	6,759,00	1,431,00	11,003,00	4,00	223,361	77,047	300,408
	» 1867										231,442	77,047	308,489
	» 1868										235,984	76,822	312,806
	» 1869										235,784	76,822	312,606
	» 1870										240,174	76,822	316,996

¹⁾ De i stadsdelarne Gamla Herrgården och Elsborg varande ödetomter, äro, såsom fullkomligt värdelösa, uti förestående uppgift icke upptagna. Antalet nybyggda boningshus för hvardera af periodens fem år kan ej uppgifvas. Ofvanutförda taxeringsvärden äro de, för hvilka bevillning erlättes.

²⁾ Stadsjordens areal är uppgifven i enlighet med Ingeniören G. Liunggrens år 1857 upprättade kartor.

³⁾ Uppgifterna 5—9 äro enligt Statistiska Centralbyråns önskan bragta i öfverensstämmelse med Ingeniören G. Liunggrens öfver Sätters stad 1858 upprättade summariska kartebeskrifning. De till nästföregående femårsberättelse i detta afseende afgifna uppgifter anses dock komma rätta förhållandet vida närmare.

Tab. N:o II.

LAGA SKIFTEN UNDER ÅREN 1866—1870.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.
År.	Sökta skiftens antal.	A f s l u t a d e l a g a s k i f t e n .																						
		Skiftade mantal.		Qvarboende delegares					Utflyttande delegares					Summa skiften.	Skiftade kvadratref.					Utgifter till landtmätare och gode män. R.dr.	Öfriga beräknade utgifter. R.dr.			
		Ofrämellade.	Nuvärande.	skiftesantal.				Summa.	skiftesantal.				Summa.		Åker.	Äng.	Odlingsmark.	Afrösningsjord.	Impedimenter.			Summa.		
				1.	2.	3.	4.		öfver 4.	1.	2.	3.		4.										
1866...	24	39	—	—	241	205	388	195	87	1,116	31	31	12	2	76	3,189	14,160	12,387	890	712,418	154,426	894,281	33,991,57	58,221,12
1867...	30	23	—	—	106	214	151	110	9	590	20	21	12	6	59	1,597	17,246	14,839	1,278	297,179	47,935	378,477	61,088,62	41,345,76
1868...	9	19	—	—	115	62	95	36	—	308	13	19	9	1	42	750	11,031	10,071	1,785	158,359	13,595	194,841	19,947,86	25,524,17
1869...	7	10	—	—	41	46	15	7	—	109	16	10	4	—	30	248	10,936	9,970	49	42,220	2,144	65,319	33,592,94	37,937,09
1870 ..	7	5	—	—	150	77	36	12	—	275	58	36	6	3	103	620	25,374	23,403	3,451	88,070	12,142	152,440	43,682,34	74,293,58
Summa	77	96	—	—	653	604	685	360	96	2,395	138	117	43	12	310	6,404	78,747	70,670	7,453	1,298,246	230,242	1,685,358	192,303,33	237,321,72

Anmärkning: Som mantal icke finnes i länet med undantag af Vesterbergslagen, kan uppgift till kol. N:ris 4 och 5 icke erhållas.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.							
								Afkortad.					Anordnad eller	
								1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1866.	1867.
Statsmedel.														
Ordinarie ränta..... R:dr R:mt	391,56	405,49	444,49	456,48	436,70	176,138,56	168,651,03							
Tiondespanmål..... » »	3,959,35	3,760,56	3,933,52	4,116,84	4,178,90	65,599,57	62,574,28							
Tiondespanmålslösen efter bestämda pris..... » »	—	—	—	—	—	418,05	418,05							
Arrendemedel..... » »	—	—	—	—	—	57,50	57,50							
Skogsplanteringsmedel..... » »	—	—	—	—	—	6,003,00	9,423,00							
Skogsmedel..... » »	—	—	—	—	—	—	—							
Nickeltionde..... » »	—	—	—	—	—	1,661,08	4,634,37							
Kopparränta..... » »	—	—	—	—	—	128,88	504,50							
Blytionde..... » »	—	—	—	—	—	414,54	—							
Svafvelbrukstionde..... » »	—	—	—	—	—	3,527,49	639,97							
Mantalspenningar..... » »	1,666,40	2,329,00	2,445,60	2,472,00	2,270,80	26,425,90	25,916,90							
Bötesmedel..... » »	15,738,96	14,660,73	13,223,29	14,457,38	16,909,99	17,045,49	16,336,59							
Tillfälliga rotevakansafgifter..... » »	—	—	—	—	—	330,00	110,82							
Vakansafgifter af nyroterad jord..... » »	—	—	—	—	—	661,71	704,48							
Båtsmansvakans-afgift..... » »	—	—	—	—	—	686,71	800,69							
Åttonde Hufvudtitelns uppbördsmedel..... » »	—	—	—	—	—	121,01	114,91							
Kontrollstämpelmedel..... » »	—	—	—	—	—	225,02	196,25							
Danaarf..... » »	—	—	—	—	—	1,564,13	—							
Skatteköpskillingsmedel..... » »	—	—	—	—	—	1,000,00	4,916,66							
Extra medel och uppbörder..... » »	—	—	—	—	—	—	29,42							
Ådömd bräuvinsbränningsafgift..... » »	1,109,85	880,88	—	—	—	99,15	271,12							
Summa	22,866,12	22,036,66	20,046,90	21,502,70	23,796,39	302,107,79	296,300,54							
Riksgäldsmedel.														
Allmän bevilning..... R:dr R:mt	1,793,80	2,536,45	2,561,34	2,607,20	2,484,63	92,044,23	87,668,84							
Odlingslån..... » »	—	—	—	—	—	516,60	516,60							
Tidningsstämpelmedel..... » »	—	—	—	—	—	420,50	444,00							
Skatterättsmedel..... » »	—	—	—	—	—	—	172,53							
Ekeskogsgedel..... » »	—	—	—	—	—	29,28	0,59							
Observationsmedel..... » »	—	—	—	—	—	6,00	43,38							
Vapens katt..... » »	—	85,58	6,17	—	—	—	27,648,42							
Summa	1,793,80	2,622,03	2,567,51	2,607,20	2,484,63	93,016,61	116,494,36							
Diverse verks medel..... R:dr R:mt	3,229,65	4,927,80	4,881,08	4,876,91	4,633,81	103,711,48	99,991,55							
Annorstädes debiterade medel..... » »	—	—	—	—	18,75	9,772,34	6,255,88							
Summa Summarum	27,889,57	29,586,49	27,495,49	28,986,81	30,933,58	508,608,22	519,042,33							

Vid förestående tabell anmärkes:

att, utom ofvanförtecknade arrendemedel, i 1869 och 1870 årens kronoräkenskaper för länet upptagas 120 r:dr för hvarterda året, utgörande influtna hyror för att den för ofvanberörda år belöpande silfvertionde blifvit in natura till Kongl. Myntet levererad för år 1866 med 2 skålp. 14 ort 3½ korn, år 1867 med 1 skålp. att, enligt vederbörlig föreskrift, nickel- och blytionde är för år 1870 redovisad under »Extra medel och uppbörder»;

att ofvan upptagna kopparränta influtit från de inom länet varande kopparverk, med undantag af Stora Kopparberget, hvarifrån sådan ränta, utgående in natura. 485,0775 centner, år 1867 473,0847 centner, år 1868 562,8604 centner, år 1869 572,1949 centner och år 1870 603,1279 centner.

att, till följd af senast för landsboksräkenskaperna fastställda formulär, någon redovisning af kontrollstämpelmedel för åren 1869 och 1870 icke ingått uti dessa att uppgift å de under femårsperioden influtna bräuvinstillverkningsmedel inom länet är förut meddelad i denna berättelse, samt att beloppet af de under samma tid influtna stämpelpappersmedel, hvilka ej förrän med åren 1869 och 1870 uti landsboksräkenskaperna ingått till redovisning

N:o 12.

U P P B Ö R D E N.

9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
inom räkenskapsåret influten.			Resterande vid räkenskapsårets slut.					Summa uppbörd, deri inberäknade restantierna från föregående år.				
1868.	1869.	1870.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.	1866.	1867.	1868.	1869.	1870.
178,781,32	190,425,62	191,147,47	3,329,57	4,003,55	3,332,20	2,834,92	1,898,43	179,859,69	173,060,07	182,558,01	193,717,02	193,482,60
65,877,37	70,449,51	70,361,85	53,56	47,24	229,17	12,47	13,79	69,612,48	66,882,08	70,040,06	74,578,82	74,554,54
418,05	418,05	418,05	—	—	—	—	—	418,05	418,05	418,05	418,05	418,05
57,50	57,50	57,50	—	—	—	—	—	57,50	57,50	57,50	57,50	57,50
8,060,00	8,000,00	—	48,50	—	—	—	—	6,051,50	9,423,00	8,060,00	8,000,00	—
—	—	8,416,20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8,416,20
1,796,57	349,30	—	2,278,76	—	—	—	—	3,939,84	4,634,37	1,796,57	349,30	—
892,35	579,99	531,92	504,50	892,35	—	—	—	633,38	1,396,85	892,35	579,99	531,92
286,90	381,72	—	—	255,82	228,15	—	—	414,34	255,82	515,05	381,72	—
3,165,14	7,619,41	3,581,96	354,42	2,085,92	2,864,86	—	1,333,22	3,881,91	2,725,89	6,030,00	7,619,41	4,915,18
26,218,20	25,793,80	26,101,40	721,90	909,00	765,20	834,00	675,20	28,814,20	29,154,90	29,429,00	29,099,80	29,047,40
13,815,41	11,545,77	14,309,67	12,073,82	11,709,38	10,137,86	11,701,10	11,752,37	44,858,27	42,706,70	37,176,56	37,704,25	42,972,03
52,50	185,00	196,55	—	—	—	—	—	330,00	110,82	52,50	185,00	196,55
699,91	664,82	650,28	—	—	—	—	—	661,71	704,48	699,91	664,82	650,28
874,09	708,29	639,09	—	—	—	—	1,20	686,71	800,69	874,09	708,29	640,29
122,18	131,96	131,50	—	—	—	—	—	121,01	114,91	122,18	131,96	131,50
150,62	—	—	—	—	—	—	—	225,02	196,25	150,62	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1,564,13	—	—	—	—
4,416,66	4,416,66	3,916,66	—	—	—	—	—	1,000,00	4,916,66	4,416,66	4,416,66	3,916,66
—	—	1,918,27	—	—	—	—	—	—	29,42	—	—	1,918,27
—	—	—	1,152,00	—	—	—	—	2,361,00	1,152,00	—	—	—
305,684,77	321,727,40	322,378,37	20,517,03	19,903,26	17,557,44	15,382,49	15,674,21	345,490,94	333,240,46	343,289,11	358,612,59	361,848,97
85,460,22	88,780,74	92,036,43	1,026,65	1,079,36	1,344,16	1,144,70	899,32	94,864,68	91,284,65	89,365,72	92,532,64	95,420,38
576,60	426,00	576,60	—	—	—	—	—	516,60	516,60	576,60	426,00	576,60
560,70	599,20	604,86	—	—	—	—	—	420,50	444,00	560,70	599,20	604,86
518,89	68,56	—	—	—	—	—	—	—	172,53	518,89	68,56	—
3,92	0,28	—	—	—	—	—	—	29,28	0,59	3,92	0,28	—
128,30	9,00	27,00	—	—	—	—	—	6,00	43,38	128,30	9,00	27,00
62,87	3,22	2,00	—	75,26	6,22	3,00	1,00	—	27,809,26	75,26	6,22	3,00
87,311,50	89,887,00	93,246,89	1,026,65	1,154,62	1,350,38	1,147,70	900,32	95,837,06	120,271,01	91,229,39	93,641,90	96,631,84
94,989,26	112,204,82	96,156,26	1,627,13	1,791,45	1,439,85	2,842,84	2,597,90	108,568,26	106,710,80	101,310,19	119,924,57	103,387,97
11,077,11	12,128,53	15,314,44	10,678,70	12,678,70	7,154,65	43,142,80	60,266,67	20,451,04	18,934,58	18,231,76	55,271,33	75,599,86
499,062,64	535,947,75	527,095,96	33,849,51	35,528,03	27,502,32	62,515,83	79,439,10	570,347,30	584,156,85	554,060,45	627,450,39	637,468,64

Falun kronomagasin;

56 ort 93; korn, år 1868 med 71 ort 10 korn, år 1869 med 1 skålp. 26 ort 70 korn och år 1870 med 1 skålp. 74 ort 77 korn;

först med åren 1869 och 1870 upptagits till redovisning i landsboksräkenskaper samt, enligt sammandrag öfver rapporterna från Falun kronoväg utgjort: för år 1866 räkenskaper;

utgjort: för år 1866 27,688,07, år 1867 31,544,92, år 1868 33,966,58, år 1869 37,702,57, år 1870 26,839,92, eller tillsammans r:dr r:mt 157,742,06.

Tab. No 13.
SPARBANKER.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.										
År.	Under året										Vid årets slut										Klassifikation af delegarne efter deras vid nedanstående års slut inestående behållning.									
	tillkomne del-egare.		afgånge del-egare.		insatt belopp.		i räkenskaperne godtgjord ränta å delegarnes kapital.		uttaget belopp.		qvarstående del-egare.		innestående behållning, tillhörande delegarne.		befintligt öfverskott (grund-och reservfond, räntevinster m. m.)		Summa af kolumnerne N:is 8 och 9.		Behållning i Sparbank:		1866.		1867.		1868.		1869.		1870.	
	Antal.	Antal.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	Antal.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	R:dr	R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	Antal del-egare.	Summa R:dr R:mt.	
1865						5,509	657,945	75,717	733,662	fr. 1 t. o. m. 10 R:dr	1,181	5,247	1,376	6,157	1,357	5,804	1,418	6,455	1,604	7,759										
										" 10-25 "	896	14,734	925	13,801	1,004	14,914	1,034	16,025	1,060	16,090										
1866	6	695	481	96,274	32,671	115,384	5,723	671,531	77,580	" 25-50 "	747	26,714	758	25,810	865	28,151	890	29,602	979	34,219										
										" 50-100 "	992	70,661	1,028	68,113	828	57,549	925	65,330	1,107	79,572										
1867	7	481	500	81,214	31,979	159,261	5,867	628,168	85,407	" 100-200 "	896	122,924	942	118,204	818	113,109	1,040	133,620	1,258	166,859										
										" 200-300 "	313	74,764	309	72,572	294	69,887	319	74,050	423	98,873										
1868	7	562	592	91,793	30,146	120,876	5,836	629,232	92,501	" 300-400 "	165	57,211	160	53,742	164	57,403	168	60,468	197	67,535										
										" 400-500 "	103	45,501	105	47,604	81	40,301	96	43,316	107	48,400										
1869	7	790	442	122,007	31,662	100,431	6,184	682,469	99,985	" 500-1,000 "	199	133,347	191	129,466	184	129,754	227	156,433	230	163,943										
										utöfver 1,000 "	79	106,781	65	87,258	66	90,835	67	92,170	75	96,025										
1870	7	1,310	454	157,381	35,415	95,913	7,040	779,275	103,960	Summa	5,571	657,884	5,859	622,727	5,661	607,707	6,184	623,469	7,040	779,275										

Anm. Angående bristerna i kol. 12-17 jfr de i Statistisk Tidskrift meddelade årsredogörelserna.

Tab. No 14.
FATTIGVÅRDEN.

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.		
År.	Fattigvårds-samhälle				Antal fattighjon, som erhållit full försörjning.										Fattigvårdens											
	med gemensam fattigvård.		med fattigvården rotvis delad.		i fattig-hus.		på annat sätt.		Barn, vårdade i och utom fattighus.		Summa.		Summa af båda könen.		Antal af fattigvården understödde, som ej fått full försörjning.			inkomster. R:dr R:mt.							Summa utgifter i och för fattigförsörjning.	
																		Tillskott		Ersättning						
																		efter fyrk eller bevillning.		efter annan grund.		af stats-medel.		af annat fattigvårds-samhälle.		Summa inkomster.
1866	45	2	16	8	12	49	226	420	314	290	552	759	1,311	1,146	1,721	2,867	47,937,58	21,130,78	46,915,45	15,695,76	766,78	1,027,44	133,473,79	136,056,17		
1867	45	2	16	8	9	46	224	431	354	335	587	862	1,449	1,388	1,891	3,279	44,333,01	22,608,79	63,335,41	18,733,42	480,00	825,18	150,320,81	149,689,02		
1868	45	2	16	7	8	51	245	459	336	343	589	853	1,442	1,604	2,197	3,801	61,895,38	22,657,15	82,543,08	22,682,46	1,146,80	1,365,76	192,290,63	195,896,40		
1869	47	2	16	7	10	48	255	464	359	332	624	894	1,518	1,557	2,173	3,730	40,821,73	23,488,63	92,438,68	23,530,84	348,75	2,248,09	182,876,72	185,161,30		
1870	47	2	16	7	11	45	227	473	372	394	610	912	1,522	1,616	2,318	3,934	55,472,58	23,949,65	85,341,49	22,571,39	1,197,50	3,355,12	191,887,73	186,475,07		